

Hacı Şıxəli Feyzullahzadə

TƏZKİRƏTÜL-ÖVLİYA

(On dörd mə'sumun tərcümeyi-halı)

✓ 10 834

تذكرة الاولياء

مؤلفي «سعادت» مدرسه سنك مديري

حاجي شيخعل، فيض الله زاده

ناشرى عيسى بك عاشوربكوف

قيمتى 1 منات

TƏZKİRƏTÜL-ÖVLİYA

Müəllifi: “Səadət” mədrəsəsinin müdiri
Hacı Şıxəli Feyzullahzadə

Naşiri: İsa bəy Aşurbəyov

Bakı
“Açıq söz” elektrik mətbəəsi
1917
3

Kitabı nəşrə hazırlayan: **Hacı Rauf ŞEYXZAMANLI**

Redaktor: **Hacı Müqəddəs PAYIZOV**

Tarixə mütəəlliq Həzrət Risalətpənah ilə kəriməsi, övsiyayi-Mühəmmədi, yəni əimmeyi-isna-əşərin ixtisarən tərcümeyi-hallarını və hər birinə dəxi məxsus olaraq əyalatü övladlarının zükurən, ənasən isimlərini havi şu müxtəsər kitab “Təzkiyətül-övliya” namilə müsəmmadır.

Həzrət Risalətpənah ilə kəriməsinin, Mühəmmədin vəsiləri və canişinləri, yəni on iki imamın müxtəsər şəkildə tərcümeyi-hallarını və hər birinə məxsus olan zövcələrinin, oğlan və qız övladlarının isimlərini ehtiva edən bu müxtəsər tarixi kitab “Təzkiyətül-övliya” namilə adlandırılmışdır.

Ön söz

Allahın adı ilə

Əziz oxucularımıza təqdim olunan kitab Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun xəzinəsində X-879 şifri altında saxlanılan çap nüsxəsinin əsasında hazırlanmışdır. Müəllif Hacı Şıxəli (və ya Şeyx Əli) Feyzullahzadə haqqında bir məlumat əldə etmək mümkün olmasa da, yazdığı əsər onun ərəb və fars dillərinin, eləcə də türk dilinin Osmanlı ləhcəsinin yüksək səviyyədə bilməyindən xəbər verir. Belə kiçik həcmli (öz təbirincə desək, “müxtəsər”) kitabda bu qədər dəqiq və mühüm məlumatın yığcam şəkildə yerləşdirməsi onda həmçinin böyük yazıçılıq istedadının olmasına da dəlalət etməkdədir. Risalə XX əsrin əvvəlində dəbdə olmuş Osmanlı ləhcəsində yazılmışdır. Mən əsəri ərəb əlifbasından latın əlifbasına çevirərkən mətnə müdaxilə etməməyi qərara alsam da, oxucunun rahatlığı xatirinə bəzi sözləri Azərbaycan ləhcəsinə uyğunlaşdırmağı mümkün saydım. Müasir dilimizdə az işlənən və ya heç işlənməyən sözlər və ifadələr ya ulduzla (*) işarələnmiş və mənası bu kitabın sonundakı “Sözlük”də verilmişdir, ya da mətnin daxilində mötərizənin içində əyri (*kursiv*, *italic*) şriftlə yazılmışdır. Oxunuşu şübhə doğuran xüsusi adlardan sonra mötərizədə onların əski əlifba ilə də yazılışı verilmişdir.

Hazırkı transfonoliterasiyanın mühərriri olmuş Hacı Müqəddəs Payızova Allahdan rəhmət diləyirəm.

R.Şeyxzamanlı

2018-ci ilin mart ayı – hicrətin 1439-cu ilinin rəcəb ayına müvafiqdir

BİSMİLLAHİR-RƏHMANİR-RƏHİM

Həzrət Mühəmmədül-Mustafa səllallahu əleyhi və alihi və səlləmin tərcüme-yi-halı

Həzrət Rəsul bin Abdullah bin Əbdülmüttəlib bin Haşim bin Əbdü Mənaf bin Qüseyy bin Kılub bin Mürrə bin Kə'b bin Lüeyy bin Ğalib bin Fihri bin Malik bin Nəzir bin Kinanə bin Xüzeymə bin Müdrəkə bin İlyas bin Müzərr bin Nizar bin Müədd bin Ədnan bin Ədd bin Ədəd (ادد) bin Əlyəsə' bin Səlamən bin Ən-nəbt bin Həməl bin Qeydar bin İsmə'il bin İbrahim Xəlil bin Tarix bin Naxur bin Üşru' bin Ərğu bin Faliğ bin Ğabir bin Şalix bin Ərfəhşəd bin Sam bin Nuh bin Məlik bin Mətuşəlix bin Uxnux bin Məyazid bin Məhla'il bin Qiynan bin Ənuş bin Şiys bin Adəmdir:

Nuri-mübarəkləri həzrət Adəmdən Həvvanın vəsatətilə Şiysə (ə), habelə pak olan süblərdən pak olan rəhmlərə (*nəsildən nəslə*) müntəqil olaraq (*keçərək*) Ədnana yetişmişdir ki, bunun da iki oğlu – biri Ədd, digəri Müədddir – və sonra künyəsi Əbu Qüza'ə olan və səkkiz nəfər övlada malik bulunan Müəddə intiqal tapdı (*keçdi*). Sonra bunun övladından Əbu Rəbi'ə künyədə bulunan və bəni-Hənifə, bəni-Şeyban və bəni-Həşm qəbilələrini kəndi nəslindən ortaya çıxaran və beş nəfər övlada malik bulunan Nəzzara və bundan dəxi bəni-Qeys və bəni-Ğeylan qəbilələrini zühura gətirən və bir nəfər İlyas adlı oğlu olan Müzərrə və bundan da bir çox övladı olan bəni-Xüzaə və bəni-Rəhah (Rəhrah?) (بنی راح) qəbilələrini vücuda

gətirən İlyasa və bundan dəxi Amir yaxud Əmr namilə məşhur olan və nəslindən bəni-Hüzeyl zühur etdiyi Müdrikəyə və bundan dəxi bir çox övlad sahibi və bəni-Əsəd qəbiləsini ortaya gətirmiş olan Xüzeyməyə və sonradan Əbunnəzr künyəli və bəni-Qə'qa'(بنی قعقاع) və bəni-Leys (بنی لیس) zürriyyələrinə malik olan oğlu Kinanəyə və bundan dəxi Qüreyş¹ adı ilə məşhur olan oğlu Nəzrə və bundan oğlu Malikə və Malikdən də bəni-Fihr qəbiləsinin və Əbu Übeydə bin Cərrahın mənsub olduğu Fihrə və bundan Ğalibə və Ğalibdən oğlu Lüeyyə, bundan dəxi bir çox övlada malik bulunan və nəslindən bəni-Üdeyy (بنی عدي) və bəni-Cəm'(بنی جمع) qəbilələrini yetiştirmiş olan Kə'bə və ondan dəxi bəni-Təmim və bəni-Məxzumun kəndisindən nişan etdiyi Mürrəyə və bundan dəxi bəni-Kilabın mənsub və Qüreyşin rəce olduğu Kilaba və bundan dəxi Zeyd ismilə müsəmma olan (*adlanan*) və hacılara su vermək mənsəbini icad edən və Abdullah, Əbdülüzza və Əbdü Mənaf namlarında üç övlada malik olan Qüseyyə² ki, Xədicə və Zübeyr bin Əvam onun vasitəsilə Rəsulullah ilə nəsəbcə şərik olmuşlardır.

Bundan da son dərəcəyə varan gözəlliyi səbəbilə Qəmər adı ilə məşhur Müğeyrə adlı və Əbdüşşəms künyəli və dörd

¹ Qüreyş dərya heyvanlarının ən böyüyünün adı olub. Ona binaən Nəzr ərəb qəbilələrinin böyüyü olduqda “Qüreyş” ləqəbilə müləqqəb oldu.

Qüreyş “qərəş”dən kəsbi-mənasına olduqda Nəzrin övlad və əşirələrinin ticarətə göndərməkdən ötrü “Qüreyş” adilə məşhur oldu. Ondan sonra adına “Qüreyş” deyilir.

² Məkkədən Qə'na'ə qəbiləsinə ki, çox uzaq mənzil idi, getdiyi üçün adına “Qüseyy”* dedilər.

dənə: biri Əbdülmüttəlib, atası Haşim¹; digəri bəni-Ümeyyənin cəddi olan Əbdüşşəms; üçüncüsü Cübeyr bin Müt'imnin cəddi olan Nofəl; dördüncüsü Məhəmməd bin İdris Şafeinin böyük cəddi olan Müttəlib namlarında övlada malik olan Əbdü Mənafa.

Əbdü Mənafdan dəxi Haşimə və ondan da Şəbihülhəmd namilə məşhur olan: Haris, Əbu Talib, Zübeyr, Həmzə, Əbu Ləhəb, Ğeydaq, Məqum (مقوم), Zərrar, Əbbas, Qüsüm, Cəməl, Abdullah, Əbdülkə'b namlarında on üç övladi-zükura*; Səfiyyə, Atikə, Beyza, Bərrə, Ümamə, Əzdi (Ərva?) (زدي) namlarında da altı qıza malik bulunan Əbdülmüttəlib; ondan dəxi son dərəcə hüsnü camal sahibi olan Abdullaha müntəqil olmuşdur.

Və bu zati-alıqədr: Aminə Vəhb bin Əbdü Mənafin qızını əqd buyurmuşlar.

Həzrət Risalətpənah o əfifədən cümə günü sübh vaxtı rəbiüləvvəl ayının on yeddisində, digət rəvayətə görə on ikisində qırx iki yaxud otuz dörd il səkkiz ay Ənuşirvanın səltənətindən keçmiş Məkkeyi-müəzzəmədə² həman

¹ Haşim – “həşşəmə”dən – yoğurtmadan ötrü kasaya çörək doğramaq mənasıdır. Ona binaən qəhətü qəla illərində ziyafət süfrəsini açıb məxluqata kasalarda yoğurtma üçün doğramaq üçün “Haşim” adı ilə müləqqəb oldu.

² Məkkə – cəzirətül-Ərəbin Hicaz xəttəyi-mübarəkəsində Ciddənin, yəni bəhri-Əhmər* sahilinin 100 kilometr şərqində 30 saniyə 28 dəqiqə 21 dərəcə ərzi-şimali ilə 45 saniyə 54 dəqiqə 37 dərəcə tuli-şərqidə bir şəhri-şəhir olub Kə'beyi-mükərrəməyi havi olmaqla bərabər məsqəti-rə'si-cənabi-Xatəmülənbiya (səllallahu əleyhi və alihi və səlləm) olduğundan bütün aləmi-islamın qütbü mərkəzi və ən müqəddəs şəhəridir.

kəndisinə Şi'b bin Haşimdən vərasət çatmış olan evdə təvəllüd bulmuşdur.

O Həzrətin təvəllüdündən yeddi ay əvvəl pədər-i-büzürgvarları Abdullah vəfat etmiş və o Həzrətin milad gecəsi Savə dəryaçası qurumaq, Səməvə çölündə sular axmaq, fars atəşkədəsi xamuş olmaq (*sönmək*), Taqi-Kəsra uçulmaq və tamam Yer üzündəki bütlər yerə tökülmək və başqa əcayibi-səməviyyə zühur etmək kimi şeylər aşkar oldu. Bəni-Sə'd qəbiləsindən Həlimə adlı bir övrət (*arvad*) o Həzrətə süd verməyə başladı və iki yaşında ikən Həlimə o Həzrəti Məkkəyə gətirdi. Altı və ya yeddi yaşında bulunarlıq anası Mədiyəni-mükərrəmədən övdət* etdikdə Əbva (*ابوا*) qəryəsində* dari-bəqaya irtihal buyurdular (*baqi dünyaya köçdülər*). Dayəsi Ümm Eymən o Həzrəti Məkkəyə, Əbdülmüttəlibin yanına gətirdi. Səkkiz yaşında ikən Əbdülmüttəlib vəfat etdiyindən əmisi Əbu Talib o Həzrətin tərbiyəsində məşğul oldu. On iki sınında ikən Əbu Talib o həzrəti Şama gətirərək Kəfir (*كفر*) nam qəryədə* Büheyra rahib Həzrətin mübarək sinələrində nübüvvət (*peyğəmbərlik*) əlamətlərini görərək Əbu Talibə bəşarət vermiş və kəndilərini Şama getməkdən mən' etmişdir. Əski Şam ilə məruf Büsra¹ şəhərində alacaqlarını alıb Məkkəyə övdət* buyurmuşlar. On beş sənə vardıqda artıq əmucəsinin xərcilə deyil, müstəqil həyat keçirməyə başlamışdır. On yeddi yaşında ikən Zübeyr bin Əbdülmüttəlib kəndilərini Yəməinə götürərək bu səfərlərində həzrət Risalətpənahdan pək xariqülədə şeylər

¹ Suriya qitəsinin Hövran xəttəsində və Hövranın cəhəti-cənubunda bir şəhər idi ki, Dəməşqin 90 kilometr cənub-şərqində və Qüdsün 130 kilometr şimal-şərqində bir ovada vəqə olmuşdur.

zühura gəlmişdir. İyirmi sinnində* ikən əmilərinin rəfaqətində Əlficar müharibəsinə əzimet buyurmuşlar ki, vücudları sayəsile Qeys qəbiləsinə müzəffər olmuşlar. Və iyirmi iki yaşlarında ikən nəhayət dərəcə sədaqət, əmanətlərinə binaən Əmin ləqəbilə məşhur olmuşlardır. İyirmi dörd yaşında ikən dəxi Xədicənin qulamı Meysərə ilə bərabər Şama ticarət üçün təşrifərma olduqlarından bir çox mənfəətlərə nail olmuşlar. Və səfərlərində Büheyranın oğlu Nəsturi adlı rahib kəndilərinə risalət* bəşarəti vermişlərdir.

İyirmi beş yaşlarında Xədicə Xüveylidin qızını təzvic* buyurmuşlar və otuz yaşlarında ikən dəxi Əmirülmöminin (əleyhissalam) təvəllüd etmişlərdir. Otuz beş sinnində bulunduğu halda Qüreyş tayfası Kə'bəni təmir etdikləri vaxt Həzrəti Həcərüləsvədi rükni-İraqiyə vəz' etməyə (*yerləşdirməyə*) hökm etmişlərdir.

Qırx yaşlarında ikən dəxi kəndilərinə vəhy nazil olmağa başladı. Ammül-filin qırx birinci ilində ramazani-mübarəkdə o Həzrətə Cəbrayıl (əleyhissalam) nazil olaraq oruc və namaz müqərrər buyuruldu. Vəhyin ikinci ilində həzrət Fatimeyi-Zəhra təvəllüd etmiş. Üçüncü ilində də ümumi-nası (*bütün insanları*) doğru yola dəvət etməyə cənab Haqq tərəfindən məmur olmuşlar. Və əvvəl imana gələnlərdən qadınlardan: Xədiceyi-Kübra və zükurdan*: həzrət Əmirülmöminin (ə), sonra Əbu Bəkr həzrətləri olmuşlardır.

Sonra Həzrətin köləsi Zeyd bin Hadisə, sonra Cəfər bin Əbi Talib, Übeydə bin Haris bin Əbdülmüttəlib, Zübeyr bin Əvam, Təlhə bin Abdullah, Sə'd bin Əbi Vəqqas, Əbdürrəhman bin Övf və daha sonra Əbu Übeydə bin

Cərrah, Müslimə (Əbu Sələmə?) bin Əbdüləsəd Məxzumi, Osman bin Məz'un, Ərqəm bin Ərqəm dini-islamı qəbul etmişlərdir. Bunlardan sonra da Əmmar bin Yasir ilə anası Sümiyyə, Ümeyyə bin Müğeyrənin qızı Ümmüssələmə, Həkim qızı Xüveylə (Xövlə?) (خويله), Sə'd bin Zeyd, Bilal Həbəşi, Süheyb Rumi, Xəbbab bin Ərətt, Abdullah bin Məs'ud, Amir bin Müheyrə (Füheyrə?), Xənəs (خنس) bin Xəddamə və ənas* ilə zükurdan* daha bir çoxları tədricən imana gəlmişlərdir.

Və bu əsnada idi ki, “və üzür əşirətəkəl-əqrəbin”¹ ayeyi-şərifəsi nazil olduğundan fərmani-ilahi mövcibincə Həzrət qırx nəfər əqrəbasından hazır edərək az bir yeməklə kəndilərini doydurmuş, əhkami-ilahiyyəni (*ilahi hökmləri*) onlara təbliğ buyurmuşlardır. Fəqət o taifeyi-mənfurə o Həzrətə təbliğə məmur olduğu şu əhkami-ilahiyyəni tərک etməsini lazım olduğunu söyləyərək etirazda bulunmuşlar.

O Həzrəti gahi şair, gahi məcnun adlandıraraq və o məzhəri-e'cazı sahir (*sehrbaz*), kazib (*yalançı*) və cahil sifətlərilə tövsif etmişlərdir. Be'sətin beşinci ili rəcəb ayında səhabələrdən bəzisi Həzrətin əmrilə Həbəşə vilayətinə hicrət etdilər.

Qüreyşin kafirləri Həzrətdən, bəni-Haşimdən və cəm'i-müsəlmanlardan ayrılmışlardır.

Be'sətin altıncı ilində Həmzə şərəfi-imana nail olmuş, rəvayətə görə bu sənədə* şəqqül-qəmər möcüzəsi vaqə olmuşdur.

Küffarın (*kafirlərin*) zülmündən Həzrət tamam üç il şə'bi-Əbu Talibdə qalmışlar. Və be'sətin doqquzuncu ilində

¹ Və ən yaxın qohumlarını qorxut. (Şüəra. 214).

ərəb qəbilələrindən bəzisi islama müşərrəf olmuşlardır. Be'sətin onuncu ilində Əbu Talib və üç gün sonra da Xədicə dari-axirətə irtihal buyurduqlarından (*axirət dünyasına köçdüklərindən*) həzrət Risalətpənah bu ili ammül-hüzn (*hüzn ili*) namilə təsmiyyə etdiklərindən (*adlandırdıqlarından*) on birinci ilində Aişəni və Sövdə Zəm'ə qızını nikah etmişlərdir. Sonra Taifə təşriffərma olaraq iki ay iki gün orada qaldıqdan sonra Məkkəyə övdətlərində* yolda əcinnədən (*cinnlərdən*) bir tayfa o Həzrətə iman gətirmiş və kəndi qəbilələrini islama dəvətə məmur olmuşlardır.

Həzrət Risalətpənah Müt'im bin Üdeyy bin Nofəl bin Əbdü Mənafın amanında Məkkəyə daxil olmuş və o sənənin rəcəb ayında bir rəvayətə görə Ümm Haninin və digər rəvayətə görə kəndi evində gecənin bir sülündə* cismani olaraq me'rac etmiş.

Beytülmuqəddəsi və tamam təbəqati-səməvati seyr buyurmuşlardır və ərş*, kürsi* və sidrətülmüntəhanı* teyy buyuraraq (*keçərək*) qəraibi-ilahiyyəni və əcaibati-səməviyyəni və tamam ərvahi-ənbiyanı (*bütün peyğəmbərlərin ruhlarını*) müşahidə edərək və dəxi hər birini ayrı-ayrı olaraq bir asimanda görmüşlərdir.

On birinci yaxud on ikinci ildə Mədinə əhlindən: Sə'd (Əs'əd?) bin Zürrə, Övf bin Haris, Rafe' bin Malik, Cabir bin Abdullah, Qütbə bin Amir, Üqbə bin Amir bin Hədid namlarında altı kişi Məkkəyə gəldiklərində Həzrətə iman gətirdikdən sonra yenə Mədinəyə övdət* etmişlər və həzrət Risalətpənahın be'sət xəbərini bütün Yəsrib əhlinə ittila vermişlərdir (*bildirmişlərdir*). Həzrətin siti (*şöhrəti*) o yerlərdə müntəşir olaraq (*yayılaraq*) çoxlarının

nasivələrində (*alınlarında*) nuri-islam parlamağa başlamışdır.

Sonra on ikinci ilində Mədinə əhlindən on iki kişi Məkkəyə gələrək Əqəbə (عقبه) deyilən yerdə Həzrəti görüb islama müşərrəf oldular. On üçüncü ildə Həzrət cənab Haqqın əmrilə Məkkədən Mədinəyə hicrət buyurdular.

Və hicrətin birinci sənəsi cümadiyülula ayında Salman Farsi müsəlman olmuş və Bilal Həbəşi müəzzinlik mənəsinə nail olmuşlar. Və Risalətpənahın əshabı beynində (*arasında*) əqdi-üxüvvət iniqad bulmuş (*qardaşlıq bağları bağlanmış*). Və həzrət Əli əleyhissalam “əntə əxi fid-dünya vəl-axirəti”¹ ibarəsini söyləmişlərdir. Və bu ildə dəxi Həzrəti-nəbəvi cənabları Aişə ilə rəsmi-zifaf (*toy gecəsi*) buyurmuşlar. Və hicrətin ikinci ilində Qible Beytülmuqəddəsdən Kə'beyi-müəzzəməyə təhvil olunmuş. Və həzrət Əmirümöminin (ə) həzrət Fatiməni təzvic buyurmuşlar. “Ləküm dinüküm və liyə din”² ayəsinin hökmü mənəx olub (*qüvvədən düşüb*) və “üzinə lil-ləzinə yüqatəlunə biənnəhüm zülümü”³ müfadinca (*ifadəsilə*) Həzrət cihadə məmur oldular. Bu ildə dəxi Bətnünnəxlə cihadı vaqə oldu. Burada küffar (*kafirlər*) məğlub olduqlarından əhli-islam əlinə bir çox qənaim gəlmiş və qənimətdən xüms vermək müqərrər buyurmuşdur.

Bədr qəzvəsi də bu ildə vaqə olmuşdur ki, rüəsayi-Qüreyşdən (*Qüreyş başçılarından*) yetmiş kişi qətl edilmiş

¹ Sən həm bu dünyada, həm axirətdə mənim qardaşımın.

² Sizin dininiz sizə, mənim dinim də mənə məxsusdur. (Kafirun. 6).

³ Zülmə məruz qaldıqlarına görə vuruşanlara izin verilmişdir. (Həcc. 39).

və yetmiş kişi də əsir olmuşlardır. Bu qəzvədə mələikədən bir tayfa cənab Haqqın iznilə əhli-islama müavinət etməkçün yerə nazil olmuşlar. Və mühacirin ilə ənsar bir çox qənaim əxz etmişlərdir. Əbu Cəhl və bir çox rüəsayi-Qüreyş bu qəzvədə qətl edilmişlər.

Yenə bu sənədə Əbu Ləhəb cəhənnəmə getmişdir və zövcəsi haqqında da Təbbət surəsi nazil olmuş və bəni-Qə'qa' vəq'əsi də bu ildə xitama yetmişdir. Hicrətin üçüncü ilində Zü Əmərr və Qürvə (ذِي امْرِوْقِرْوَة) qəzvəsi və qumarın hörməti (*haram buyurulması*), imam Həsən əleyhissalamın viladəti (*təvəllüdü*), Ühüd qəzvəsi, həzrət Risalətpənahın mübarək dişinin qırılması, Həmzə radiyüllah ənhin, Abdullah bin Cəhş Əsədinin, Müs'əb bin Ümeyrin, Zükran Ənsarinin, Hənzələ bin Əbi Amirin – səhabeyi-kiramdan bir qaç kişinin şəhadəti vaqe olmuşdur. Hicrətin dördüncü ilində imam Hüseyin əleyhissalamın təvəllüdü, həzrət Risalətpənahın Ümm Sələmə Ümeyyə qızını, Zeynəb Xüzeymə qızını nikah etməsi, bəni-Nəzir qalasının fəthi və xəmrin hörməti (*şərabın haram buyurulması*) və bir rəvayətə görə də yeddinci ilində zühura gəlmişdir.

Hicrətin beşinci ilində Zatürriqa', Dumətülçəndəl, bəni-Müstəliq, bəni-Qüreyzə, Xəndəq qəzvləri vaqe; Əmr bin Əbdivid (və ya Əbdəvüdd?) Heydəri-Kərrar əlində məqtul olmuşdur. Hicrətin altıncı ilində bəni-Ləhyan, Zi Ürvə qəzvləri, əhli-Məkkə ilə olan Hüdeybiyyə sülhü, bütün padşahların dini-islama dəvətin vüqu'ı və Aişənin təharəti haqqında da ayə nazil olmuşdur. Hicrətin yeddinci ilində Xeybər qalası fəth və Fədək və Vadi-Qəri alınmışdır. Hicrətin səkkizinci ilində Xəlid bin Vəlid və Əmr bin Asın

islamiyyəti qəbulları, Ə'rab, Mutə və Hüneyn qəzvələri, Taif ilə bəni-Teyyin fəthi, həzrət Rəsulun oğlu İbrahimin təvəllüdü və Məkkeyi-müəzzəməninin fəthi vüqu bulmuşdur. Hicrətin doqquzuncu ilində hicab və bəra'ə ayələrinin nüzu və Təbuk qəzvəsi, Qeys bütxanasının təxribi (*dağılması*), Abdullah Səlul münafiqin vəfatı və Xəlid bin Vəlidin Əmirülmöminin əleyhissalam ilə nifaq çıxarması. Onuncu ilində həzrət Risalətpənahın oğlu İbrahimin rehləti* və həccətülvidanın icrası.

Əli əleyhissalamın hökmi-ilahilə Qədr Xumda bilafəsl olaraq xilafətə nəsb buyurulması vüqu bulmuşdur.

Peyğəmbər əfəndimiz bütün müddəti-həyatında on iki zövcə almışdır ki: 1) Xədiceyi-Kübra; 2) nəşəbcə kəndilərilə Lüeyy bin Ğalibdə birləşən Zəm'ə bin Qeysin qızı Sövdə; 3) kəndilərindən başqa bakirə qız ixtiyar etmədiyi Əbu Bəkr bin Qəhafə həzrətlərinin qızı Aişə; 4) Ömər bin Xəttab həzrətlərinin qızı Həfsə; 5) Xüzeymə qızı Zeynəb; 6) Peyğəmbərin əmməsi (*bibisi*) Atikə qızı Ümeyyənin qızı Ümm Səlmə; 7) nəşəbi Xüzeymə bin Müdrikəyə yetişən əmməsi (*bibisi*) və Cəhşin qızı Zeynəb; 8) nisbəti Malik bin Xüzeyməyə yetişən Cüveyziyyə; 9) ƏbuSüfyan və Əbulasdan təvəllüd edən Ümm Həbibə; 10) Nəzir yəhudilərindən Heyy bin Əxtəbin qızı Səfiyyə; 11) Haris bin Cüveyrənin qızı Meymunə; 12) həzrət Əmirin həmsirəsi Ümm Hani.

Həzrət Risalətpənahın dörd kənizi olmuşdur: 1) İsgəndəriyyə padşahı Məquqisın Həzrətə hədiyyə buyurduğu Şəm'unun qızı Maryə Qıbtiiyyə; 2) Zeyd bin Ömər qızı Reyhanə; 3) Zeynəbin Həzrətə buyurduqları kəniz; 4) kəndilərinə irsən yetişmiş olan kəniz.

Həzrət Nəbəvinin Qasım, Abdullah, İbrahim namlarında üç nəfər övladi-zükuru olmuşdur. Qasım ilə Abdullah Məkkədə, Maryə Qıbtıyyədən təvəllüd etmiş olan İbrahim Mədinədə vəfat etmişlərdir.

Fatimədən başqa doğma qızı yox idi. Zeynəb, Külsüm, Rüqiyyə həzrət Risalətpənahın ögey qızları idi.

Hicrətin on birinci ilində Həzrət məriz olub düşənbə günü səfər ayının iyirmi səkkizində aləmi-bəqaya rehlət buyurub Mədineyi-müəzzəmədə¹ kəndi hücrəsində mədfun olmuşdur.

Likən (*lakin*) intixabi-xilafətdə mühacirin ilə ənsar beynində hadis olan münaziə (*xəlifənin seçilməsində mühacirlərlə ənsarlar arasında baş verən münaqişə*) səbəbilə əshabi-kiramın çoxu həzrət Risalətpənahın təğsil*, təkfin*, namaz və dəfninə hazır olamamışlardır. Ömri-şərifini altmış üç il olmuş, bundan qırx il risalətdən əvvəl, on üç il risalətdən sonra Məkkədə cərəyan etmişdir. On il dəxi Mədineyi-münəvvərədə təvəqqüf buyurmuşlardır (*qalmışlardır*). Həzrət Nəbəvinin vəqti-rehllətlərində* sədəqat üçün on nəfər amilləri var idi ki: Abdullah bin Övf bəni-Kilabda, Üdeyy bin Xatəm Teyy qəbiləsində, Ütbə bin

¹ Aləmi-islamın Məkkeyi-mükərrəmədən sonra ismi Yəsrīb olduğu halda bə'dəl-hicrə Mədinətün-nəbi və ya Mədinətür-rəsul tərkibində ixtisarən bu isimlə şöhrət bulmuşdur.

Mədineyi-münəvvərə Məkkeyi-mükərrəmədən sonra Hicazın ikinci şəhəri olub. Məkkənin 340 kilometr şimalında və bəhri-Əhmərdə* iskələsi olan yənbə'ül-bəhrin 200 kilometr şərq-şimalında olaraq 20 dəqiqə 25 dərəcə ərzi-şimali ilə 3 dəqiqə 37 dərəcə tuli-şərqidə və üç tərəfdən dağlarla mühat (*əhatə*) olduğu halda cənuba doğru uzanan az mütəməvvic və münbit bir ovanın kənarında vaqedir.

Hüseyn Fərarda, Əyas bin Qeys Əsədi bəni Əsəddə, Vəlid bin Üqbə bəni-Müstəliqdə, Haris bin Övf Məzni bəni-Mərvədə, Məsud bin Rəcil Əşcə'i bəni-Əşcə'də, Əbbas bin Mərdas bəni-Səlimdə, Zöhhak bin Süfyan Kilabi bəni-Kilabda.

Həzrətin qırx nəfər də katibi olmuşdur: o cümlədən həzrət Əmirülmöminin əleyhissalam katibi-vəhy və qiyabətlərində Əbi bin Kə'b, Zeyd bin Sabit şu vəzifəni ifa edirdilər. Zübeyr bin Əvam, Cəhm bin əs-Sülb sədəqat, Hüzeyfə bin əl-Yəmani nəxilat, Müğirə bin Şü'bə, Hüseyn bin Nümeyr müamilati-ticariyyə və Abdullah bin əl-Ərqəm təqsimati-idariyyə katibləri idilər.

Həzrət Risalətpənəh lüzumsuz yerə laqqırdı etməz. Əhali arasında zühur edən ixtilafları yatışdırır və hər qövmün rəisinə ehtiram edər və onu kəndilərinə hakim qərar verər, kimsəyə əziyyət etməz və səhabənin halını sorar və araşdırar. Kəndisi mütələvvinül-məzac və müsəmihəkar (*fikri tez-tez dəyişən və səhlənkər*) deyildi. Adil (*ədalətli*) və əksər xalqın mələmətinə rəğmən haqqı müdafiədən qalmazdı. Və nəzərlərində ən iyi adam əhalini müvasat (*əl tutma*) və nəsihət edən idi. Kəndiləri xəstələrin, fəqəranın görüşünə gedər, təşyi'i-cənazəyə (*cənazəni müşayiət etmə*) hazır olur, kölələr ilə bərabər süfrədə təam edər, kəndisinə hörmətən ayaq üzrə qalxmaqdan xoşlanmaz, yerdə təam etməyi arzu edər, çocuqlara salam edər, salam vermək üçün başqalarına təqəddüm edər (*başqaları qabaqlayar*) və kəndini qayət mütəvazi və ümumi-səhabə ilə müsəvat (*bərabərlik*) üzrə göstərir. O dərəcədə ki, bulunduğu məclisə bir qərib varid olsa idi, peyğəmbərimizi digərlərindən fərqləndirirdi. Qəhqəhə ilə

gülməz, üzü nurani və mütəbəssim, qaşları incə və keşidə, mübarək saqqalı qalın və siyah, kəmərlı burunlu, badam gözlü, buğdayı rəngli, orta boylu və siması son dərəcə sevimli bir zati-sütudəsifat idilər.

Əxlaqü övsafi-şərifələri haqqında cildlər dolusu kitablar yazılmış, likən yenə də bəhəqqi-tərifü tovsif olunmamışdır.

Vəq'eyi-merac (*merac hadisəsi*) və sair möcüzatı-risalətpənahləri (*peyğəmbərlik möcüzələri*) və qəzəvatı kafeyi-mömininə məlum olduğundan şu müxtəsər kitabda zikri lazım görülməmişdir.

Həzrət Əmirülmöminin Əli ibn Əbi Talib əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* birincisi, həzrət Xatəmülənbiyanın sevgili əmucəzadəsi (*əmisı oğlu*) olub Əbu Talib və Əsəd bin Haşimin qızı Fatimədən ammül-Filin (*Fil ilinin*) otuz sənə keçmiş rəcəb ayının on üçündə cümə günü çaşt (*günorta*) vaxtı Məkkeyi-müəzzəmədə Beyti-şərifin içində rəxameyi-həmranın¹ bərabərində təvəllüd etmişlərdir. Bütün ümmətin ittifaqilə o Həzrətdən başqa kimsə bu mövqeyi-şərifdə təvəllüd etmək şərəfinə nail olmamışdır.

Beyt

Təvafə-xaneyə-Kə'be əz an şod bər həmə vaceb

¹ Rəxameyi-həmra o məkandır ki, qırmızı daş ilə fərş olunmuş.

Ke anca dər vücud aməd Əli bin Əbi Taleb.¹

Həzrət Risalətpənahdan məəda (*başqa*) bütün nasın (*insanların*) ən fəzilətlisi, ən şəci'i (*şücaətlisi*), ən müttəqisi olub və cümleyi-ənbiyaya dəxi bu xüsusda sibqət etmişlərdir (*bütün peyğəmbərləri bu xüsusda qabaqlamışlardır*). Cəmi'i-ülumi-əqliyyə və nəqliyyə kəndilərindən müntəşir olmuş (*yayılmış*). Ərəb üləmasından fəzahət ilə bəlağətdə kamil olan şəxslər o Həzrətin son dərəcə bəliğ və fəsih olan mətalibini və kələmati-şərifəsini həlldən acizdirlər.

Cənab Vilayətpənah həzrətləri cənab Haqqın əmrilə zihiccətül-haramın on səkkizi, hicrətin otuz altıncı sənəsində qədəmi-mübarəklərilə xəxti-xilafəti təzyin (*ziynətləndirmə*) ilə beş sənəni mütəcaviz (*beş ildən artıq*) xilafəti-zahiridə bulunmuşlardır.

Üş tayfa ilə üç böyük müharibə etmişlər ki: birincisi əshabi-Cəməl dedikləri nakisin ilə; 2) Müaviyənin təvabeyi olan qasitin ilə; 3) xəvaric dedikləri mariqin ilə ki, rəisləri Abdullah bin Vəhb idi.

Rəvayəti-məşhurəyə binaən hicrətin qırxıncı ili ramazanül-mübarəkin on doqquzunda Qətamənin əğvası Vərdan bin Xalid və Şeys və Əş'əs bin Qeysin müavinətilə Əbdürrəhman bin Mülcəm Müradi zəhərlənmiş bir qılinc ilə Həzrəti mübarək başından yaraladığından ramazanül-mübarəkin iyirmi birinci günündə dərəcəyi-şəhadətə vasil olmuşlardır.

¹ Kə'bə evinin təvafı ona görə hamıya vacib oldu ki, Orada Əli bin Əbi Talib dünyaya gəldi.

Həzrət imam Həsən kəndilərinə namaz qılaraq cəsədi-mütəhəhlərini Nəcəfi-əşrəfdə dəfn buyurmuşlardır. Ömri-şərifı altmış üç il və imaməti-həqiqələri iyirmi doqquz il altı ay qədər olmuşdur. Katibi: Sə'd bin Mərvan Həmdani və qapıçısı Qənbər namında şəxslərdir. Xatəmi-mübarəklərində (*mübarək möhürlərində*) “Əl-mülk lillahil-vahidil-qəhhar”¹ nəqş edilmiş. İsmələri: Əli; 2) Heydər; 3) Əsədullah və kütübi-səməviyyədə (*səməvi kitablarda*) İliya olmuşdur. Əlqabi*-mübarəkləri: Mürtəza, İmamüssiqleyn, Yə'subüddin, Sədiqi-əkbər, Faruqi-ə'zəm, Əmirülmöminindir. Bu sondakı ləqəbi kəndilərinə həzrət Risalətpənah əta buyurmuşlar. Yalnız kəndilərinə məxsus olduğu üçün sair əimmeyi-kirama deyilməz. Künyati*-mübarəkəsi Əbu Turab, Əbulhəsəndir.

Xassə kənzilərindən başqa atiyədəki (*aşağıdakı*) zövcəti nikah etmişlər: 1) Fatimeyi-Zəhra (ə); 2) Xövlə Cəfər bin Qeys Xəfyənin qızı; 3) Rəbi'ənin qızı Ümm Həbibə; 4) Darmiyənin qızı Leylayi-məs'ud; 5) Əmisi Xəs'əmiyyənin qızı Əsma; 6) Ümm Ürvə bin Məs'ud Səqifənin qızı Ümm Məs'ud; 7) Fatimeyi-Zəhranın irtihalından sonra təzvic buyurduqları və həzrət Risalətpənahın qızı Zeynəbdən təvəllüd etmiş olan Əbilasın qızı Ümamə.

O Həzrətin iyirmi yeddi nəfər övladı olmuşdur: 1) imam Həsən; 2) imam Hüseyin; 3) Zeynəbi-Kübra; 4) Ümm Külsüm künyəli Zeynəbi-Suğra; 5) Möhsün; 6) həzrəti-Nəbəvi təvəllüdünü ixtar edərək (*bildirərək*) kəndi namü künyeyi-mübarəkələrini (*öz adını və mübarək künyəsini*) ona əta buyurduqları Xövlə Cəfər bin Qeys Xəfyənin

¹ Mülk tək və qüdrətli Allaha məxasusdur.

qızından təvəllüd etmiş Əbulqasım künyəli Xəfyə ilə məşhur Məhəmməd Əkbər; 7) və 8) Rəbi'ə qızı Ümm Həbibədən əkiz olaraq doğulmuş Ömər və Rüqiyyə; 9) nəhayət hüsni-cəməla malik olduğundan Qəməri-bəni-Haşim (*bəni-Haşimin ulduzu*) ilə məşhur olan Abbas; 10) Cəfər; 11) Osman; 12) Abdullah ki, bu dörd nəfər Kərbəlada şəhid olmuşlardır; 13) Əbi Bəkr künyəli Məhəmməd Əsgər; 14) Abdullahdır ki, Məsud Darmiyə qızı Leyladan təvəllüd etmişlər və Kərbəlada şəhid olmuşlardır; 15) sığr (*kiçik*) sinnində pədəri*-büzürgvarlarının sağlığında vəfat edən Ümeys Xəs'əmiyyə qızı Əsmadan təvəllüd edən Yəhya; 16) və 17) Ümm Səid Ürvə bin Məs'ud Səqəfi qızından təvəllüd edən Rəmlə və Ümm Həsən; 18) Ümm Külsüm ilə məşhur Nəqiyyə; 19) Rüqiyyəyi-Suğra; 20) Ümm Hani; 21) Ümm İkrəm; 22) Ümm Cəfər künyəli Həmasə; 23) Ümamə; 24) Səlmə; 25) Meymunə; 26) Xədiceyi-Suğra; 27) Fatimə.

Həzrət Əmirülmöminin (ə) orta boylu, müdəvvər (*girdə*) və nurani çöhrəli, qırmızı yanaqlı, qaşları müqəvvəs (*qövsvəri*) və aralı gərdənli, tükləri qalın və qırmızıya mail, ənzə* idi. Çox qəzayada və fütuhətdə iki qılıncla müharibə etdiklərindən və bə'zi qəzvalərdə fəth olunmadan ərəblər arasında "qədiyyə la Əba Həsənə ləha" zərbülməsəli məşhur olmuşdur. Yetimlərə nəvaziş edər, füqərə ilə həmcəlis olur (*oturub durur*). Və möminlərə qarşı təvazö və düşmənlərə qarşı əzəmət göstərir. Müharibəyə hərvələ ilə (*yortma*) yürürlər və hər kəsə müavinət edər və meydani-hərbə hər tərəfə sövlət edər (*şiddətlə həmlə edər*) və hər mübarizi öldürdüyü vaxtda təkbir söylərdi. Bir mübarizi qaldırıb digər mübarizin fərqiinə çalar (*başına vurur*) və

bəzən də düşməni qılıncla ikiyə bölür. Və çeşmi-mübarəkləri hiddətdən qan çanağına dönürdü ki, kimsə o halda ona baxmağa cəsarət edəməzdi. Mübarək nərəsinin şiddətindən bütün mübarizlər və əsgərlər titrəyərdi.

Cənab Haqq hüzurunda ibadətə durduğu zaman bihiss olur və bəzən dəxi min rükət namaz edərlərdi. Evinin və ailəsinin işlərinə kəndisi məşğul olur və şəxsən bazardan şey alıb evə gətirər idi. Hər giz (*heç vaxt*) yumşaq libas geyməzdi və ləziz təam yeməzdi.

Həzrət Fatimeyi-Zəhranın tərcüme-yi-halı

Həzrət Risalətpənahın övladının ən əzizi Fatimeyi-Zəhra olub. Zati-şərifəsi sifati-müstəhsənə (*xoş sifətlər*) sahibidir. Be'sətin beşinci ilində Peyğəmbərin evində cümə günü sübh vaxtı cümadiyüssaniyənin iyirmisində təvəllüd etmişdir.

İsmi-mübarəki: Fatimə. Əlqabi*-mübarəkəsi: Zəhra, Meymunə, Tahirə, Zakiyə, Raziyə, Mərziyyə, Mühəddəsə, Mə'sumə, Sədiqə, Əzra, Bətuldur.

Künyati*-şərifəsi: Ümm Məhəmməd, Ümmülhəsən, Ümmülhüseyn, Ümmüləimmə, Ümmülxeyr, Ümmülmöminin, Ümmülfəzaildir.

Doqquz sinnində ikən həzrət Əmirülmöminin əleyhissalama təzvic olunmuşdur. O Həzrətdən beş nəfər övladı olmuşdur ki, imam Həsən, imam Hüseyin, Zeynəb, Külsüm, Möhsündür. Bu sondakını xarici bir sədəmədən dolayı vəz'i-həml edəməmiş siqt olmuşdur (*zərbədən dolayı vaxtında doğulmamışdır*).

Zati-səniyyələri həzrət Əli əleyhissalamın evində doqquz il yetmiş beş gün ömür edib həzrət Risalətpənahın rehlətindən* yetmiş beş gün keçmiş cümadiyülulanın on üçündə, bazar ertəsi “düşənbə” günü, hicrətin on birinci sənəsində dari-axirətə rehlət* buyurmuşlar; on səkkiz il yetmiş beş gün ömür etmişlərdir. O Həzrətin xatiri-mübarəkləri bəzi əshabi-Həzrəti-nəbəviyyədən rəncidə olduqları (*əziyyət çəkdikləri*) üçün kəndi vəsiyyətlərinə binaən Həzrət Əli (ə) gecə ikən onu təğsilü* təkfîn* edərək (*qüsl verib kafəna bağlayaraq*) bir rəvayətə görə öz evində, digər bir rəvayətə görə Peyğəmbərin qəbri ilə minbəri arasında və üçüncü bir rəvayətə görə Qəbiristani-Bəqidə dəfn buyurmuşlar. Həzrət Əmirülmöminin (ə), Abdullah bin Abbas, Səlmən, Miqdad, Əmmar Yasir, bəni-Haşim, Əsma bint Ümeysdən başqa kimsə o Həzrətin təşyi’i-cənəzəsində (*cənəzənin müşayiətində*) hazır olmamışdır.

Zeynəb əleyha salamı Abdullah bin Cəfər Təyyara təzvic buyurmuşlar idi və ondan Abdullah və Övn adında iki nəfər övladı təvəllüd bulmuşdur. Və Həzrət Külsüm əleyha salam əvvəla Övn bin Cəfərə varıb, Övn fəvət olduqda Məhəmməd bin Cəfər müşar-ileyha ilə izdivac buyurmuşlar. Məhəmmədin Külsümdən bir qızı olub. Məhəmmədin vəfatında Abdullah Cəfər o Həzrəti əqd buyurmuşlar və Abdullahın evində ikən vəfat etmişdir. Zeynəb və Külsümdən nəsl baqi qalmamışdır. Həzrət Risalətpənahın zürriyyələri (*nəvə-nəticələri*) ancaq Həsəneyn (*iki Həsən, Həsən ilə Hüseyin*) əleyhimassalamdan nəşat etmişdir.

İmam Həsən əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* ikincisi, ali-əbayi-kiramın dördüncüsü olub Əmirülmöminin əleyhissalamın fərzəndi (*oğlu*) və həzrət Risalətpənahın sevgili kəriməzadəsidirlər (*qızının oğludurlar*). Miladi-mübarəki hicrətin üçüncü ilində salı (seşənbə) gecəsi ramazanül-mübarəkin 15-ci günündə Mədineyi-teyyibədə Əmirülmöminin əleyhissalamın qapısı məscidi-Peyğəmbəriyə açılan evində təvəllüd bulduqları halda Cəbrayıl əleyhissalam nazil olaraq bu mövludi-şərifin Harun əleyhissalamın oğlunun adı olan Şəbbər namilə – ki ərəbcə Həsən (*yaxşı*) deməkdir – təsmiyyə buyurulmasını xəbər vermişdir.

Süd anası Peyğəmbərin əmisi Abbasın zövcəsi Ümmülfəzldir. Təvəllüdünün yeddinci günü həzrət Risalətpənah əqiqə zibh buyurmuş (*saçını kəsdirmiş*) və şu zati-mübarəkin başının tükünü həlq etdirib vəznincə gümüş təsəddüq buyurmuşlardır (*kəsdirib onun çəkisində gümüşü sədəqə vermişdir*).

Pədəri*-büzürgvarları vəfat etdikləri vaxt həzrət Həsən əleyhissalamı başqa fərzəndləri və şiələri (*oğulları və tərəfdarları*) ilə dəvət buyurub kəndilərinə vəsi və xəlifə qərar buyurmuşlardır və həzrət Risalətpənahın əmanətlərini ona təslim buyuraraq əsrari-ilahini (*ilahi sirrləri*) səm'i-mübarəklərinə (*mübarək qulaqlarına*) təbliğ etdilər.

Əlqabi*-mübarəkəsi: Seyyid, Səbit, Əmin, Höccət, Nəqi, Zəki, Müctəba, Zahid, Teyyib olub. Künyələri: Əbu Məhəmməd, Əbulqasımdır. Pədəri-büzürgvarlarının hökmü və Allah-təalanın əmrilə məsnədi-xilafətə (*xilafətin taxtına*) əyləşdilər. Məqami-lütfdə cəmi' rəiyyətlərinə və təbəələrinə ədlü ehsan buyurdular. Və Müaviyə bin Əbu Süfyanın vücudunu rəf etməklə rişeyi-zülmü nüfuzunu (*zülm ilə*

nüfuzun kökünü) o səfəhatdan (*yerlərdən*) pak etməyə qəsd etdilər. Diqqətlə nəzər etdiklərində dostluq və iradətdə iddiasında bulunanların çoxunun əhli-nifaq, səfasız, hüquqsuz və vəfasız olduqlarını müşahidə buyurdular. Bundan dolayı onların əhdü misaqlarına etimad edərək və onların ianəsilə (*onlarla bağlanan əhd-peymanə etimad etməklə və inların köməyi ilə*) düşmən əsgərlərini məğlub etmək mümkün olmadığını təqdir edərək əmri ilə Müaviyə ilə sülhə qərar verdilər. Aralarında əqd etdikləri sülhün şərtləri şunlar idi: Əvvələn, Müaviyə vəfat etdikdə məsnədi-xilafətdə (*xilafət taxtında*) kimin oturacağı şurayit-ümumi ilə təyin edilsin. Saniyən, onun müəyyən bir şəxsi məsnədi-xilafətə namizəd etməyə haqqı olmasın. Fəqət Müaviyə əhdinin xilafinə olaraq oğlu Yəzidi vəliəhd qərar verəcəyini təsəmmim etdi (*düşündü*). Fəqət həzrət Vilayətpənahın vücudilə bu işin olmayacağını kəndisinə məlum olduğu üçün Əsma namilə məşhur olan Əş'əs bin Qeysin qızı Cə'dəni pək çox mal vermək və Yəzidin vəsalına yetişməklə iğfal edərək (*aldadaraq*) o Həzrəti iki dəfə rətbədə (*xurmada*) təsəmmim etdisə (*zəhərləndirsə*) də kargər olmadı. Zira hər dəfəsində Həzrət məsmum olduqlarında (*zəhərləndiklərində*) rövzeyi-Risalətpənahiyə müşərrəf olmaqla şəfayab olmuşlardır (*şəfa tapmışlardır*). Üçüncü dəfə gecələyin Əsma həzrət Mövlanın mənzilinə daxil olaraq möhürlənmiş su zərfinə zəhərin tozunu oraya töküb mənzilinə övdət* etdi. Həzrət bidar olduqda (*oyandıqda*) kuzənin möhürünü salamat görüb suyu içdi. Dərhal zəhərin əsəri o Həzrətdə zahir oldu. Qırx gün nəhayət dərəcə əziyyət çəkərək mübarək ciyərləri parça-parça dışarı töküldü və rəngi-şərifləri mus-mur olmuş bir

halda pəncşənbə günü səfər ayının 28-də hicrətin əllinci ilində ruhi-müqəddəsləri dari-axirətə irtihal buyurmuşlardır. Heyni-vəfatlarında imam Hüseyin əleyhissalamı nəzdi-şəriflərinə dəvətlə onu kəndilərinə vəsi qərar verərək imamət əmanətlərini o Həzrətə təfviz (*vəkalət*) edib buyurdular: – Məni təsmim etmişlərdir. Zəhər verən şəxsi və bu bəliyyənin (*bəlanın*) kimlər tərəfindən mənə ariz olması məlumdur. Cənab Haqq hüzurunda onunla müxasimədə (*ədavətdə*) bulunacağım şübhəsizdir. Səni hüquqi-vacibəmə qəsəm verirəm (*and içdirirəm*) ki, heç bir iqdamatda (*hərəkətdə*) bulunmayasınız və cənab Haqqın əmrinə müntəzir bulunasınız. Vəfatımdan sonra məni təğsilü təkfın edərək cənazəmi cəddimin rövzeyi-məthərinə götürüb təvaf etdirdikdən sonra cəddəm* Fatimənin rövzəsində dəfn edərsiniz. Amma bəni-Ümeyyə tayfası elə güman edirlər ki, siz məni rövzeyi-Risalətpənahidə dəfn edəcəksiniz. Buna binaən onlar çox səy edəcəklər ki, sizə mane olsunlar. Sizi cənab Haqqa qəsəm verirəm ki, mənim xüsusumda bir qətrə (*damlə*) qan tökməyəsınız.

Sonra əhli-beyti, övladü əmvalını imam Hüseyin əleyhissalama tövsiyə edib dari-bəqaya rehlət buyurmuşlardır. Həzrət imam Hüseyin qardaşının vəsiyyətinə binaən o Həzrəti təğsilü təkfın edərək rövzeyi-Risalətpənahiyə gətirdikdə Mərvan və bəni-Ümeyyə o Həzrətin cəsədi-məthərinə rövzeyi-nəbəvidə dəfn edəcəklərinə yəqin etdilər. Sonra bir yerə toplanaraq digər adamlarını dəxi təslih edərək (*silahlandıraraq*) o Həzrətə mane oldular və Aişə həm bunlar ilə bərabər əstərsüvar (*qatıra minmiş*) olduğu halda onlara atidəki (*aşağıdakı*) vəchlə xitabədə bulundu: – Ey bəni-Haşim! Oğlunuzu

mənim evimdən çıxarın. O, burada dəfn olunmaz. Əks surətdə haqqında hörmətsizlik edəcəkdir. Məhəmməd bin Hənifə təkəllüm ilə: – “Ey Aişə! Nədən dolayı bir gün əstərsüvar (*qatira minmiş*), bir gün şütürsüvar (*dəvəyə minmiş*) olaraq bəni-Həşimlə ədavət etməkdən vəqayeyinəfs etmirsən? – deyib ona xitab etdi. Və Aişə isə cavabında: – Ya Məhəmməd! Sən ki Fatimi deyilsən və bunlar Fatimə övladıdır. Kəndiləri cavab verməyə qadir ikən sən neyçün onlar tərəfindən cavab verirən? – deyib söylədi. Həzrət Hüseyn əleyhissalam da Aişəyə: – Sən Məhəmmədin üç Fatimədən təvəllüd etdiyini neyçün xatirindən çıxarırsan? – dedi. Həqiqətən də Məhəmməd üç Fatimədən: birincisi İmran bin Aidin qızı Fatimə; ikincisi Rəbiənin qızı Fatimə; üçüncüsü də Əsədin qızı Fatimədən təvəllüd bulmuşdur.

Yenə də Aişə isə təkrar: – Siz bizim ilə düşmən əşirətdənsiniz (*qəbilədənsiniz*), cənazənizi buradan qaldırıb götürməlisiniz, – dedi. Həzrət Hüseyn (ə) o cənazəyə mübarəkəmi qaldırıb qəbiristani-Bəqidə dəfn buyurdular.

O Həzrət qırmızı dodaqlı, şəhla və müdəvvər gözlü, mücəmməd (*qıvrım*) tüklü, müqəvvəs (*qövsvəri*) qaşlı, yüksək boylu, əksər ovqat mübarək saqqalını vəsmə ilə xəzab buyururlar idi. Əxlaqı həzrət Rəsul əxlaqına pək ziyadə bənzər idi.

Həzrət imam Həsən əleyhissalamın kənizi-xassələrindən başqa altı nəfər məşhur qadın izdivac buyurmuşlar ki, şunlardır: 1) Əbi Məsud bin Sə'ləbeyi-Xəzrəciyyənin qızı Ümm Bəşir; 2) Mənzur Fəraryyənin qızı Xövlə; 3) Təlhə bin Abdullah Təməmənin qızı Ümm İshaq; 4) Əsma namilə məşhur Əş'əs bin Qeysin qızı Cə'də; 5) İmra əl-Qeys bin

Üdeyy bin Təmimənin qızı Ümm Rəbab (امرؤالقيس بن عدي بن تميمن قيزي ام رباب); 6) Əbdürrəhman bin Əbi Bəkrin qızı Əsmadır.

On beş nəfər o Həzrətin övladı-zükuru olmuşdur: 1) Həsən; 2) Zeyd 3) Ömər; 4) Hüseyin; 5) Abdullahi-Əkbər; 6) Əbdürrəhman; 7) Abdullahi-Əsğər; 8) İsmayıl; 9) Məhəmməd; 10) Yəqub; 11) Cəfər; 12) Təlhə; 13) Həmzə; 14) Əbu Bəkr; 15) Qasım.

Üləmayi-ənsab (*nəsəb üzrə alimlər*) ittifaqla imam Həsənin zürriyyələri* fəqət Zeyd ilə Həsəndən nəşat etmişdir. Sair övladı-zükurundan baqi qalmamışdır. Və beş nəfər qızı olub: imam Məhəmməd Baqir əleyhissalamın valideyi-mükərrəməsi Ümmül-Həsən; 2) Zeynəb; 3) Ümm Abdullah; 4) Ümmül-Xeyr; 5) Ümmüs-Səlmə.

İmam Hüseyin əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmei-isna-əşərin* üçüncüsü və ali-əbayi-kiramın beşincisidir. Həzrət Fatimeyi-Zəhra imam Həsənin viladətindən əlli gün sonra imam Hüseyin əleyhissalama hamilə olub seçənbə günü şabanın üçündə hicrətin dördüncü ilində müddəti-həmlindən altı ay keçmiş təvəllüd etmişdir. Həzrət Risalətpənaha o mövludi-mübarəkin xəbəri-viladəti yetişdikdə həzrət Fatimeyi-Zəhranın evinə gəlib mövludi-şərifini mübarək daməninə (*ətəyinə*) alaraq sağ qulağına azan, sol qulağına iqamə qiraət etdikdən sonra Harun əleyhissalamın ikinci oğlunun adı olan Şibbir ləfzinin ərəbcə müradifi (*müvafiqi*) olan Hüseyin (*kiçik Həsən*) ilə təsmiyyə buyurdular.

Əlqabi-mübarəkələri: Seyyid, Teyyib, Rəşid, Vəfi, Zəki, Mübarək Səid, Səbit. Künyati-mübarəkələri isə Əbu Abdullah, Əbuləimmə, Əbulməsakindir. Sinni-şərifli həzrət Risalətrənahın heyni-rehlətində altı il mütəcaviz (*altı yaşı keçmiş*) və pədəri-büzürgvarlarının şəhadət zamanında otuz altı il olmuş və bə'dəhü* bəradəri-alilərilə (*böyük qardaşları ilə*) dəxi tamam on il bərabər zindəganlıq* etmişdir. İki ildən az imamət əmrinə mübaşir olmuşdur (*imamət işini icra etmişdir*).

Yəzid bin Müaviyə bin Əbi Süfyan şü Həzrəti şəhid etmək xüsusunda Übeydullah bin Ziyada əmr etmişdir. Übeydullah da Sə'd Vəqqasın komandasında (*başçılığı altında*) o Həzrətin üzərinə əsgər sövq etmiş. Bəradərzadələri (*qardaşı oğulları*), əqrəbaları və əshabları ilə bərabər Kərbəlada cümə günü əsr vaxtı məhərrəmül-haramın onuncu günündə hicrətin altmış birinci ilində dərəcəyi-şəhadətə faiz olmuşlar (*yüksəlmişlər*). Ömər bin Sə'd yalnız kəndi ölülərini dəfn etməkçün bir gün orada qalaraq o Həzrətin və əshabının əbdani-şərifələrini (*şərəfətli bədənlərini*) dəfn etmədən Kufəyə azim oldu (*yola düşdü*). İkinci gün bəni-Əsəd qəbiləsindən bir camaat Kərbəlaya gələrək bütün şühəda ilə bərabər o Həzrətə namaz qılıb dəfn etdilər.

O Həzrət son görüşündə vəsəyalarını və əsrari-imaməti (*vəsiyyətlərini və imamət sirrlərini*) oğlu imam Zeynəlabdin əleyhissalama töfviz buyurmuşlardır (*tapşırılmışlardır*). Mədineyi-teyyibədən çıxdıqda bir para əmanətlərini öz cəddeyi-büzürgvarə (*böyük nənə*) Ümmüssəlmənin yanında qoymuş idi. İmam Zeynəlabdin (ə) əsarətdən xilas olubda Şamdan Mədineyi-münəvvərəyə müraciət edəndən sonra

Ümmüssəlmə həman əmanətləri kəndilərinə təslim buyurmuşlardır.

Kənizi-xassələrindən başqa beş qadınla izdivac buyurmuşlardır ki, şunlardır: 1) Fars padşahı Yəzdicirdin qızı Şəhrəbanu və yaxud Şahzənan; 2) Rəbab Ümm Leyla namilə məşhur Əbi Mürrə bin Ürvə bin Məs'ud Səqəfinin qızı; 3) İmra əl-Qeys bin Üdeyy Kəlbiiyyənin qızı Rəbabə; 4) Təlhə bin Abdullah Teymiyyənin qızı Ümm İshaq; 5) Qüzaiyyə.

Altı nəfər övaladi-zükuru olmuşdur: 1) Ürveyi-Səqəfiyyənin qızı Ümm Leyladan təvəllüd edən Əli Əkbərdir ki, Kərbəlada pədəri-büzürgvarlarının məhzərində (*hüzurunda*) şəhid olmuşdur; 2) Şahzənan Yəzdicird Şəhriyarinin qızından təvəllüd etmiş olan imam Zeynəlabdin ilə məşhur Əli Övsət; 3) Əli Əsgərdir ki, rəzi (*körpə*) ikən Kərbəlayi-müəllada hülqi-mübarəklərinə (*mübarək boğazlarına*) ox dəyməklə şəhid olmuşlardır; 4) və 5) Qüzaiyyədən təvəllüd etmiş olan Məhəmməd və Cəfərdir ki, pədəri-büzürgvarlarının zamanında vəfat etmişlərdir; 6) Rəbabə İmra əl-Qeys qızından təvəllüd edən Abdullahdır ki, Kərbəlada şəhadətə yetmişdir. Bunlardan əlavə üç nəfər qız övladı olmuşdur ki: 1) Rəbab İmra əl-Qeys bin Üdeyy Kəlbiiyyənin qızından təvəllüd etmiş olan Səkinə; 2) Ümm İshaq Təlhə bin Abdullah Teymiyyə qızından təvəllüd edən Fatimə; 3) Zeynəbdir.

O Həzrətin imam Həsən əleyhissalama son dərəcə şəbahəti (*oxşarlığı*) olub. Ümməti-Mühəmmədin şücaətlisidir. Orta boylu əşrəf məxluqatdırlar. Mübarək kəməmindən yuxarı qismilə Risalətpənaha, o digər əqsamilə də həzrət Əmirülmöminin əleyhissalama müşabihətləri

(*oxşarlıqları*) olaraq pək ziyadə tənəsüb əndama (*çox mütənəsib bədənə*) malik idilər.

İmam Zeynəlabidin əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin dördüncüsü və həzrət imam Hüseyin əleyhissalamın oğlu olub Mədiyəni-teyyibədə həzrət Əmirülmöminin əleyhissalamın xilafət zamanında cümə günü cümadiyülulanın on beşində, hicrətin otuz altıncı ilində təvəllüd bulmuşlardır. On il əmucəsi (*əmissi*) imam Həsən bin Əli əleyhimassalam ilə və on ilə dəxi pədəri-büzürgvarları ilə zindəganlıq* etmişlərdir. Otuz dörd il imamət edib əlli bir sənə həyat sürmüşlərdir. Anası İran padşahı Yəzdəcirdin qızı Şəhrəbanu (Şahzənan); ismi-mübarəki Əli, künyələri Əbu Məhəmməd, Əbulhəsəndir.

Əlqabi-mübarəkələri: Zeynəlabidin, Seyyidüssacidin, Zəki, Əmindir. Çox səcdə etdiyi üçün Səccad ləqəbilə müləqqəb olmuşlardır.

Cəddi-büzürgvarları və validi-mükərrəminin vəsiyyətinə binaən imamət məsnədinə cülus etdi (*əyləşdi*). Əcəb odur ki, Məhəmməd bin Hənifə ilə o Həzrətin beynində imamət xüsusunda göftəguları (*söhbətləri*) olduqda Həcərəüləsvəd fəsilh bir ərəbcə o Həzrətin həqqaniyyətinə (*haqlı olduğuna*) izhari-şəhadət etmişdir. Hişam bin Əbdülməlik bin Mərvan Kindi bir rəvayətə görə atasının, digər bir rəvayətə görə bəradəri Vəlidin əyyami-xilafətində həccə əzimət etdikdə təvaf vaxtında Həcərəüləsvədi istilam etməyə (*danişdırmağa*) nə qədər səy etdisə də fəqət xalqın izdihamına görə buna müvəffəq olamadı. Sonra bir minbərdə oturub da əhaliyə tamaşa etdikdə Şam

əyanlarından bir camaat Hişamın xidmətində bulunurlardı. Bu əsnada həzrət Vilayətpənah oradan übur edirdilər (*keçirdilər*). Əhali Həzrəti gördükdə ehtiramına binaən kəndilərinə yol açaraq keçmələrinə imkan verdilər. Bu halda Şam əyanlarından biri Hişamdan əhali arasında bu qədər möhtərəm və əziz olan bu şəxsi-aliqədrin kim olduğunu sorduqda Şam əhlinin o Həzrətə bu qədər meyl və rəğbət göstərmələri Hişama xof verərək cavabında “mən bu şəxsin halına alim deyiləm” dedi. Fəqət məclisdə hazır olan şair Fərəzdəq “mənim bu zati-aliməqama gözəl surətdə mərifətim vardır” deyə o Həzrətin şənində bədahətən bir qəsidə inşad etdilər. Hişam o qəsidəni eşitdikdə Fərəzdəqin həbsinə əmr etdi. Fərəzdəqin qəsidəsi həzrət Vilayətpənahın səm'i-mübarəkinə (*mübarək qulağına*) yetişdikdə Fərəzdəq üçün on iki min dinar hədiyyə buyurdular. Fərəzdəq isə qəsidəni axirət savabına nail olmaq üçün inşad etdiyini söyləyərək qəbul etmədilər. Həzrət “biz əhli-beyt əta etdiyimiz şeyi geri almırıq” deyə həman məbləği Fərəzdəqə iadə etmişlərdir (*qaytarmışlardır*). Buna binaən Hişam bin Əbdülməlik Mərvan o Həzrəti təsmim etdirib (*zəhərləndirib*) şənbə günü məhərrəmül-haramın on ikisində hicrətin yüz onuncu ilində dərəcəyi-şəhadətə yetişdilər. Mədineyi-teyyibədə Bəqi qəbiristanında əmmi-büzürgvarlarının (*böyük əmilərinin*) nəzdində dəfn olunmuşlar.

Kənizi-xassələrindən başqa o Həzrət imam Həsənin qızı Ümm Abdullahı nikah etmişlərdir. On bir nəfər övladizükura malik olmuşdur: 1) imam Məhəmməd Baqir (ə); 2) Zeyd; 3) Ömər; 4) Abdullah; 5) Həsən; 6) Hüseyin Əkbər; 7) Hüseyin Əsgər; 8) Əbdürrəhman; 9) Süleyman; 10)

Məhəmməd Əsgər; 11) Əli Əsgər. Və beş nəfər dəxi qızı olmuşdur: 1) Xədicə; 2) Fatimə; 3) Əliyyə; 4) Ümm Külsüm; 5) Ümm Həsən namilə məşhur Məlikədir.

Həzrət cəddi-büzürgvarları həzrət Əmirülmöminin əleyhissalama həpsindən fəzlə şəbih olub (*hamıdan artıq oxşayıb*), qaməti-mübarəki nəhayət dərəcə mövzun (*mütənasib*), qırmızı tükü, ənzə*, bəyaz çöhrəli və zəmanələrinin ən abidi olub hər gecə bir Qur'an xətm buyurar idilər. Və hər gecə mübarək çiyinə bir qədər yemək alaraq füqəraya əta buyurarlar idi. Və kimsə təamı kəndilərinə kim əta etdiyini bilməz idi. Və səcdədən mübarək alını nasırlanaraq (*qabar bağlayaraq*) ayda bir dəfə kəsdirirdi. Buna binaən o Həzrətə Züssəfənat (*qabarlı*) deyərtilər.

İmam Məhəmməd Baqir əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* beşincisi, imam Zeynəlabidin əleyhissalamın vəsi və xəlifəsi, ünsü cinnin (*insan ilə cinnin*) imamı olub viladəti-mübarəkəsi rəvayəti-məşhurəyə binaən cümə günü rəcəbül-mürəccəbin qürrəsində (*birində*) hicrətin əlli yeddinci ilində Mədineyi-münəvvərədə pədər-i-büzürgvarları Əli bin əl-Hüseyn əleyhissalamın xaneyi-mübarəkələrində Fatimə Həsən bin Əli əleyhissalamın qızından təvəllüd etmişdir. Künyəsi Əbu Cəfər, ləqəbi Baqirdir*. O Həzrət tamam ülumi-əvvəlinü axirini şərhü bəst etdiyi (*bütün elmləri öyrəndiyi*) üçün həzrət Risalətpənah kəndilərini bu ləqəblə müləqqəb buyurmuşlar. O Həzrət birinci ülvidir ki, iki ülvidən təvəllüd etmişdir. Cəddi-büzürgvarlarının Kərbəlada vəqti-şəhadətlərində

dörd sinnində olub, pədəri-büzürgvarları ilə otuz dörd sənə zindəganlıq* etmişlərdir. On doqquz sənə imamət etmişlərdir. Hicrətin yüz on dördüncü ilində bazar ertəsi (düşənbə) günündə zihiccətül-haramda Hişam bin Əbdülməlikin zamani-hökumətində Mədinə valisi olan İbrahim bin Vəlidin təam içərisində o Həzrətə səmm (*zəhər*) verməsilə əlli yeddi sinnində ikən dərəcəyi-şəhadətə yetmişlərdir. Bəqi qəbiristanında pədəri-büzürgvarlarının nəzdində dəfn olunmuşdur. Kənistən başqa o Həzrətin iki zövcəsi olmuşdur: 1) Qasım bin Məhəmməd bin Əbi Bəkrin qızı olan Ümm Fərvə ki, imam Cəfər Sadiq əleyhissalam və bəradəri (*qardaşı*) Abdullahın validəsi olmuşdur; 2) Ümmülhökmdür ki, Əsəd bin Müğeyrə Səqəfiyyənin qızı[dır]. İbrahim və Abdullah müşar-ileyhadan* təvəllüd etmişdirlər. Beş nəfər övladi-zükuru olmuşdur: 1) həzrət imam Cəfər Sadiq (ə); 2) Abdullah; 3) İbrahim; 4) Übeydüllah; 5) Əli. Və iki də qızı: bir Zeynəbdir ki, Əli ilə bərabər bir kənistən təvəllüd etmişlər; 2) Ümm Səlmə.

O Həzrət buğdayı rəngli, mütəvəssit qamətli (*orta boylu*), mərtub bədənli, müdəvvər (*girdə*) üzlü, siyah saqqallı, çatma qaşlı, böyük gözlü, kəşidə burunlu, rəsuli-Xudaya son dərəcə şəbahəti (*oxşarlığı*) olmuşdur. Hərgiz (*heç vaxt*) qəhqəhə ilə gülməz, kəndisi mütəvəze (*təvazökar*) olub mütəbəssim olduğu halda əksər ovqat xofi-ilahidən ağlardı. Və hər nə kəsb etsəydi, həpsini Allah yolunda sərf edərdi.

İmam Cəfər Sadiq əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* altıncısı, Allah-təalanın höccəti, məxluqatın müqtədası olub iştihar etdiyinə (*məşhur sözə*) görə hicrətin səksən üçüncü ilində bazar ertəsi (düşənbə) günü rəbiüləvvəlin on yeddisində Mədineyi-teyyibədə Qasım ibn Məhəmməd ibn Əbi Bəkrin qızı Ümm Fərvədən təvəllüd etmişdir. On iki il cəddi-büzüqvarları və on doqquz il pədəri-aliləri ilə zindəganlıq* edib otuz dörd il imamət buyurmuşlar. Müddəti-ömrü altmış beş il olmuşdur. İsmi-mübarəki: Cəfər. Ləqəbi: Sadiq, Müsəddiq, Sabir. Künyəsi: Əbu Abdullahdır. Əhli-beyt əleyhissalamın naşiri (*amalların yayıcısı*) və məzhəbi-isna-əşərin mürəvvici (*təbliğatçısı*) olmuşdur.

Məxsusi kənzilərdən başqa iki qadın nikah buyurmuşlardır ki: 1) Həsən bin Əli bin Hüseyin bin Əli bin Əbi Talibin qızı Fatimə; 2) Həmidəyi-bərbəriyyədir. On nəfər övladı olmuşdur ki: 1) İsmayıl; 2) Abdullah Əftəh; 3) Ümm Fərvədir ki, bunlar hamısı Həsən bin Əli bin Hüseyinin qızı Fatimədən təvəllüd etmişlərdir; 4) imam Museyi-Kazım (ə); 5) İshaq; 6) Məhəmməd ki, Həmidəyi-bərbəriyyədən mütəvəllidirlər; 7) Abbas; 8) Əli; 9) Fatimə; 10) Əsma ki, digər qadınlardan mütəvəllid olmuşlar. Bazar (yekşənbə) günü şəvvalül-mükərrəmin iyirmi beşində hicrətin yüz qırx səkkizinci ilində Mansur Abbas kəndi zamani-hökumətində təam arasında o Həzrəti təsmim etdirmişdir (*zəhərləndirmişdir*). Mədineyi-münəvvərədə şəhadətə yetişib Bəqi qəbiristanında pədər və cəddi-büzüqvarlarının nəzdində dəfn olunmuşdur.

O Həzrət qayət alim və qayət həlim (*yumşaq xasiyyətlili*) olub bəlalara səbirli, təmkinli və vüqarlı bir zati-sütudəsifətdir.

Əksər əşkalda pədəri-aliqədrələrinə şəbahəti olub nazik bədənli, bəyaz bəşərəli (*dərili*), qırmızı üzlü, mübarək yanaqlarında qara xal olub, kəmərlili burunlu və xoşsima bir zat idilər.

İmam Musa bin Cəfər əleyhissalamın tərcüme-yi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* yeddincisi və imam Cəfər Sadiq əleyhissalamın vəsisi və xəlifəsi imamüssiqleyn olub viladəti-mübarəkəsi Məkkeyi-müəzzəmə ilə Mədineyi-münəvvərə arasında Əbva deyilən məhəlldə səfər ayının yeddində hicrətin yüz iyirmi səkkizinci ilində Ümm Vələd Həmidəyi-bərbəriyyə adlıdan təvəllüd etmişdir.

İsmi-şərif: Musa. Künyeyi-mübarəkəsi: Əbulhəsən, Əbu Abdullah, Əbu İsmayıl, Əbu Əli, Əbu İbrahim və əlqabi*-mübarəkəsi: Kazım, Saleh, Sabir və Babülhəvaicdir.

Zövcəyi-mənkühəsi (*nikah etmiş zövcəsi*) yox idi. Bütün övladı kənizlərdən təvəllüd etmişlərdir. İyirmi övladı-zükuru olmuşdur ki: 1) Əli bin Musa ər-Riza əleyhissalam; 2) Əqil; 3) Harun; 4) Əbdürrəhman; 5) İbrahim; 6) Qasım əl-Əsğər; 7) Həsən; 8) Hüseyin; 9) Abdullah; 10) İsmayıl; 11) Ömər və yaxud Məhəmməd; 12) Zeyd; 13) Əhməd; 14) Cəfər; 15) Yəhya; 16) İshaq; 17) Abbas; 18) Həmzə; 19) Abdullah; 20) Qasım əl-Əkbər. Və on doqquz qızı olmuşdur ki: 1) Fatimeyi-Kübra; 2) Fatimeyi-Suğra; 3) Rüqiyyə; 4) Həkimə; 5) Rüqiyyəyi-Suğra; 6) Külsüm; 7) Ümm Cəfər; 8) Lübabə; 9) Zeynəb; 10) Xədicə; 11) Əliyyə; 12) Aminə; 13) Hüsniyyə; 14) İbrahimiyyə; 15) Aişə; 16)

Ümm Səlmə; 17) Meymunə; 18) Ümm Külsüm; 19) Aməmə (أممة).

Müddəti-ömləri əlli beş sənə olmuşdur. Harun ər-Rəşidin hökuməti zamanında Həccə getdikdə Harun ər-Rəşid o Həzrət üçün iki kəcavə tərtib verərək hər birini bir qatıra təhnil etdirdi (*yüklətdirdi*). Və sonra vəq'eyi-Mədinə əhlindən gizlətmək üçün o Həzrəti kəcavələrin birində oturdub, bir vaxtda olaraq onları evindən çıxarıb hərəsinə bir qaç süvari qoşaraq birini Bəsrəyə¹ və digərini Kufəyə² tərəf göndərdi. Bə'dəhü* Bəsrədəki İsa bin Cəfər bin Mansura bir fərman yazaraq o zati-alıqədrin orada həbs edilməsini əmr etdi. Bəsrədə bir il həbsdə qaldıqdan sonra İsa bin Cəfər o Həzrəti qətl etmək haqqında fərman çıxdıqda müşar-ileyh bu əmri-şəni'i (*alçaq əmri*) ifadan iste'zarda bulundu (*üzr istədi*). Fəqət sonra cənab Vilayətrənahini Bağdada³ göndərməsini əmr aldığından

¹ Bəsrə – İraqi-Ərəbidə və Şəttülərəbin sahili-qərbində bir saatlıq məsafədə həmmamı olan vilayətin mərkəzi bir şəhər olub. Bağdadın 460 kilometr cənub-şərqində və Bəsrə körfəzi müntəhasından 90 kilometr yuxarıda olaraq 30 saniyə 29 dəqiqə 30 dərəcə ərzi-şimali ilə 36 saniyə 19 dəqiqə 45 dərəcə tuli-şərqidə vaqə və Şəttülərəbə bir xəndəqlə mərbutdur.

² Kufə – İraqi-Ərəbin ən məşhur şəhərlərindən olub Bağdadın 150 kilometr cənubunda və Nəcəfin 3 kilometr şərqində olaraq Fəratdan ayrılan bir cədvəlin üzərində vaqə idi. Bu şəhər Ömər bin Xəttab həzrətləri zamanında və Qadisiyyə müzəffəriyyəyətindən sonra olaraq Bəsrə ilə bir sənədə, yəni 17-ci sali-hicridə Sə'd bin Əbi Vəqqas tərəfindən e'mar olunmuşdur.

³ Bağdad – Asyayi-Osmaninin ən məşhur və ən böyük şəhərlərindən olub həmmamı olan vilayətin və bütün İraqi-Ərəbin mərkəzidir. Dəclənin iki tərəfində olaraq 50 saniyə 19 dəqiqə 33 dərəcə ərzi-şimali ilə 15 saniyə 2 dəqiqə 42 dərəcə tuli-şərqidə

kəndilərini orada Fəzl bin Rəbi'əyə təslim etmişdir. O dəxi Həzrətin bir çox müddət orada qaldığından sonra kəndilərini qətl etməsi haqqında əmr aldısı da fəqət bunu icradan imtina etdiyinə görə Fəzl bin Yəhyaya təslimə əmr aldı. Fəzl o Həzrətə evlərin birində yer verib ətrafında mühafizlər qoydurdu. İmam (ə) həbsdə ikən gecələri sabaha qədər ibadətlə keçirir və çox günləri oruc tutaraq Qur'ani-şərif qiraət etməklə məşğul olurdu. Bu vaxtda mübarək vücuduna son dərəcə zə'f ariz olmuşdur. Fəqət Fəzl bin Yəhya kəndilərinə sərbəsti verərək son dərəcə ehtiram edərdi. Harun ər-Rəşid Rəqqə¹ şəhərində bulduğu vaxt Fəzlin böylə rəftarından hiddətlənərək kəndilərinə o Həzrəti qətl etməyi əmr etdi. İmtina etdiyi üçün Həzrəti Abbas bin Məhəmmədə təslim etməyə əmr alaraq kəndisinə dəxi yüz taziyanə vuruldu. Abbas bin Məhəmməd dəxi Harunun əmrilə o Həzrəti Sindi bin Şahikə təslim etmişdir. Bu vəq'əni eşidən Yəhya bin Xalid Rəşidin hüzuruna gələrək, Həzrəti qətl etməyi təəhhüd edərək (*öhdəsinə alaraq*) Bağdada tərəf azim oldu (*yollandı*). Oraya varid olduqda dərhal Sindi bin Şahiki İmam əleyhissalamın qətlinə məmur etdi. Müşar-ileyh* də təam içərisinə səmm (*zəhər*) daxil edərək həzrət Vilayətpənahı təsmim qılmışdır. Üç gündən

vaqedir. Şəhərin qismi-ə'zəmi (*böyük hissəsi*) Dəclənin şərq cəhətində olub. Dəmafə təsmiyyə olunur (*adlanır*). Nəhrin cəhəti-qərbiyyəsindəki qismi isə bu məhəllədən ibarət olub Kərx və Zəvra ismilə mərufdur (*məşhurdur*).

¹ Rəqqə – Hələb vilayət və sancağında və Hələbin 220 kilometr şərqində olaraq Fəratın sahili-şərqisində və Bəlix nəhri mənsəbinin 12 kilometr yuxarıda vəqə qəza mərkəzi bir qəsəbədir. Əsl Rəqqə Fəratın qərbi sahilində olub, indiki Rəqqənin yerinə Əfəqə şəhəri bulunurdu.

sonra rəcəbül-mürəcəbin iyirmi beşində hicrətin yüz səksən üçüncü ilində dari-axirətə rehlət buyurmuşlar (*axirət evinə köçmüşlər*).

Sindi bin Şahik məhbəsə (*həbsxanaya*) daxil olaraq tamam füqəhanı (*fəqihləri*) və Bağdad əhlini, hətta Heysəm bin Ədi ki məşahiri-üləma və üdəbadan (*məşhur alimlərdən və ədiblərdən*) idi, hazır edib o Həzrətin cərahət və ixtinaq (*kəsmək və boğmaq*) ilə vəfat etməməsinə istişhad (*şahidlik*) etdilər. Bə'dəhü* Sindi, Yəhya bin Xalidin əmrilə cənazeyi-mübarəkəni Bağdad körpüsü üzrə qoyaraq şöylə elan etdi: – Camaat, bu imam Musa bin Cəfər əleyhissalamın nəşidir ki, rafizilər onun layəmut (*ölməz*) olmasını etiqaad edirdilər. Siz baxınız ki, bu dəxi, sair əşxas kimi, vəfat etmişdir. Əhali birər-birər o nəşi-mübarəkə yaxaraq övdət* edirdilər. Sonra cənazəni qəbiristanına həml etdiklərində bir rəvayətə görə Salman Əbi Cəfər Mansur onlara təsadüf ilə cənazəni onlardan alıb qüsl verərək beş yüz dinar qiymətində və Qur'an yazılı bir parça ilə təkfın edib (*kəfənləyib*) kamal hüznü yas ilə o zati-alıqədri Bağdadın qərbində Qüreyş məzaristanında bəni-Haşım məqbərəsində dəfn buyurdular.

Həzrət uzun boylu, zəif, buğdayı rəngli, bəşuş (*güləruz*), səxavətli və əksər ovqat əhalidən üzlət ixtiyar edərdi (*təcrid olunardı*). Sual olunmadan bəxşiş edər və kimsəyə on min dinardan az para verməzdi.

İmam Rza əleyhissalamın tərcümeyi-halı

İmami-vacibül-itaət Əli bin Musa ər-Rza əimmeyi-isna-əşərin* səkkizincisi və imam Museyi-Kazım

əleyhissalamın oğlu olub. Viladəti-mübarəkələri ziqədətül-haram ayının on birində hicrətin yüz qırx səkkizinci ilində Mədiyəni-müəzzəmədə Nubə əhlindən Ümmülbənin ilə məşhur Nəcmə namlıdan təvəllüd etmişdir. İsmi-mübarəki: Əli. Əlqabi*-mübarəkəsi: Rza, Mürtəza, Vəfi. Künyeyi-mübarəkəsi: Əbulhəsəni-salis. Cəddi*-büzürgvarlarının vəfatında beş sinnində olub pədəri*-aliqədriləri ilə otuz il zindəganlıq* etmişlərdir. Müddəti-imaməti iyirmi il olmuşdur.

O Həzrətin iki qadını olub. Biri Xizran namilə məşhur Səbikə adlı bir kəni; 2) Məmunun qızı qeyri-mədxulə olan Ümm Həbibə.

Beş zükür övladı və bir qızı olmuşdur: 1) imam Məhəmməd Təqi əleyhissalam; 2) Əbi Məhəmməd künyəli Həsən; 3) İbrahim; 4) Hüseyin; 5) Cəfər; 6) Aişədir. Əlli beş il ömür etdikdən sonra Məmun Həzrəti Mədiyəni-teyyibədən dəvət edərək bir çox israr üzərinə kəndisinə vəliəhd qərar verdi. Sonradan müanidlərin siyətinə (*böhtanına*) binaən xəlifənin əlilə məsmumən (*zəhərlənərək*) cümə günü ramazanül-mübarəkin iyirmi dördü hicrətin iki yüz üçüncü sənəsində Xorasan məmləkətində, Tus¹ şəhərində şəhadətə yetişmişdir. Sənabad qəryəsinin* Nuqan məhəlləsində dəfn olunmuşdur.

¹ Tus – Xorasanda Məşhədin otuz kilometrə qədər şimal-qərbində viranələri mövcud bulunan bir şəhri-qədim olub. Qəbləl-istila məşhur bulunmuş olduğu kimi əvəli-dövri-islamda (*islam dövrünün əvvəllərində*) dəxi Xorasanın məmur və ən böyük büləndanı idi.

Qəryeyi*-məzkurədə İmam əleyhissalamın mədfəni* olmaq münasibətilə kəsbi-etibar edib getdikcə böyüməklə Tus əhalisi

Həzrət cəddi-büzürgvaları Əmirülmöminin (ə) kimi əsmər (*buğdayı*) rəngli idilər. Həzrətdən sual olunduqda sual edən şəxsə bəklətmədən kafi dərəcədə müqənnə (*qaneedici*) cavab əta edərlərdi. Hər üç gündə bir Qur'an tilavət edər və heç kəsin sözünü qət etməz (*kəsməz*) və kimsənin nəzdində mübarək qədəmlərini uzatmaz və tüpürməzlərdi. Xadimlər və köylülər ilə təam yeyib qaranlıq gecələrdə füyqaraya sədəqə i'ta edərlərdi. Sərt, qaba kilim və həsir üstündə oturlar idi.

İmam Məhəmməd Təqi əleyhissalamın tərcüme-yi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* doqquzuncusu və imam Rza əleyhissalamın canişini və vəsisi olub hicrətin yüz doxsan beşinci ilində rəcəbül-mürəccəbin onunda cümə gecəsi Mədineyi-münəvvərədə Məmunun zamani-xilafətində Xizran ilə məşhur Səbikədən mütəvəllid olmuşdurlar.

İsmi-mübarəki: Məhəmməd. Əlqabi-mübarəkəsi: Təqi, Cavad, Qane, Mürtəza, Müntəxəb. Künyəsi Əbulfəzldir. Validi-büzürgvarlarının vəfatı vaxtlarında yeddi sinnində olub müddəti-həyatı iyirmi beş il və müddəti-imaməti on yeddi il olmuşdur.

Kənizlərdən başqa Məmunun qızı Ümmülfəzli nikah etmişlərdir. Dörd [beş?] nəfər övladı olubdur ki: 1) Nəqi ləqəbilə məşhur Əli; 2) Musa; 3) Xədicə; 4) Həkimə; 5) Ümm Külsümdürlər.

dəxi oraya nəqli-vətən edərək müruri-zamanla bu qəryə* Məşhəd namilə böyük bir şəhər halını almış. Tus xarab olmuşdur.

Vəfatı: Mötəsim xəlifənin əmrilə zövcəsi Ümmülfəzl tərəfindən təsmim edilmişdir. Və ziqədətül-haram ayının axırında iki yüz iyirminci ilində şəhid olaraq Bağdadda məqabiri-Qüreyşdə cəddi Musa bin Cəfər əleyhissalamın yanında dəfn olunmuşdur.

Sığr sinnində (*kiçik yaşında*) ikən kamal dərəcə təmkinli, aram qəlbli, xüzu' və xüsu'a malik (*təvazökar*) bir şəxs olub. Heç vaxt qəhqəhə ilə gülməzlər, xadimlərini heç vaxt səbb (*təhqir*) etməz və kimsəyə sərt cavab verməzlər idi. Kəndiləri sığr sinnində ikən bir gün Məmun bir cəmiyəti-kəsirənin (*çoxlu adamların*) bir çox ətfal (*uşaq*) ilə oyuna məşğul olduqları halda yalnız o Həzrət bunlardan ayrı olaraq bir guşədə durduğunu gördü. Məmun kəndilərini nəzdinə dəvətilə ətfal (*uşaqlar*) ilə neyçün məşğul olmadıqlarını sorduqda Həzrət cavabən: – Biz ləhvü lə'b (*oyun-əyləncə*) üçün xəlq olmayıb, bəlkə böyük bir əmr (*iş*) üçün xəlq olmuşuq, – deyə söylədi. Məmun isə çox təəccüb edərək: – Nəsil olub mənə sətəvət (*qüdrət*) və həşəmətimdən xof ilə fərar etmədin (*qaçmadın*)? – deyə sorduqda o Həzrət: – Bir cinayət məndən sadir olmamış (*çıxmamış*) ki, Sizdən qaçmağa səbəb olsun, – deyə cavab vermişlər.

Kamal nəzakətli, müqəvvəs (*qövsvəri*) qaşlı, qırmızı və ağ yanaqlı, siyah açıq gözlü, kəşidə burunlu, incə dişli, yüksəkəcə qamətli, siyah saqqallı, mücəəd (*qıvrım*) tükli bir zati-alıqədr idi.

Həzrət imam Əli ən-Nəqi əleyhissalamın tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* onuncusu, insü cinnin (*insanlarla cinnlərin*) imamı, pədərlərinin* xəlifəsi və vəsisi olub. Şənbə günü rəcəbül-mürəccəbin beşində, hicrətin iki yüz on ikinci sənəsində Sürya deyilən yerdə Mədinə şəhərində Məmun ər-Rəşidin zamani-səltənətində Səmanədən təvəllüd etmişdir. İsmi- mübarəki: Əli. Əlqabı*: Nəqi, Hadi, Nasih, Mürtezə, Alim, Fəqih, Əmin, Mütəvəkkil, Fəttah, Teyyib. Künyeyi-mübarəkəsi: Əbulhəsəni-salis. Ömri-şərifı qırx il olub otuz üç il imamət etmişdir. Cəddi-büzürgvarlarının zamani-rehlətində (*vəfatı zamanında*) yeddi sinnində idilər. Həzrət təqıyyə etdiyi üçün heç bir yerdə məks etməyib (*uzun müddət qalmayıb*) əksər ovqat səfərdə idi. Müddəti-imamətində Hədisə adlı bir kənizi-xassı təsərrüf edərək ondan beş övladı təvəllüd etmişdir. 1) imam Həsən Əskəri (ə); 2) Hüseyin; 3) Məhəmməd; 4) Kəzzab ilə məşhur olub əksər ömrünü ovbaşü əlvat (*lotu-potu*) ilə naməşru (*qanunsuz*) işlərə məşğul olmaqla keçirmişdir; 5) Aişədir.

Mədinə valisi Abdullah bin Məhəmməd xəbər verməsi üzərinə Mütəvəkkil Abbas bin Yəhya bin Hərsəməni Mədineyi-münəvvərəyə göndərərək, o Həzrəti Sərrəmənraə¹ (Samirə)-yə gətirdərək on il orada iqamət etdirdikdən sonra Mütəvəkkil tərəfindən təsmim edilmişdir

¹ Sərrəmənraə – İraqdakı Samirə qəsəbəsinin nami-digəri olub. Rəvayətə görə ismi-əslıyi-qədimi Saməra yaxud Samira olub. Xəlifə Mötəsimbillah yolu tövsi' və təzyin və məqərr ittixaz (*genişləndirib bəzəyəndə və paytaxt*) etdiyində “görən sevinir” mənasıyla Sərrəmənraə təsmiyyə etmişdi (*adlandırmışdı*). Bağdadın 107 kilometr şimal-qərbində olaraq Dəclənin sol kənarında nəhri-Vandan mə'xuz cədvəllərlə irva olunur (*arxlarla suvarlanır*). Bu ovada vaqə qəza mərkəzidir.

(*zəhərləndirilmişdir*). Qırx bir yaşında ikən rəcəbül-mürəcəb ayının üçündə hicrətin iki yüz əlli dördüncü ilində şəhid olaraq Sərrəmənraədə kəndi evlərində dəfn olunmuşlardır.

Həzrət mütəvəssitülqamə (*orta boylu*), ziyadəcə mərtub, ağ, qırmızıca, çıxıq yanaqlı olub. Geniş gözlü idi, açıq qaşlı, iri dişli, siması sevimli idi. O dərəcədə ki, mükəddər birisi kəndilərinə baxdıqda kədəri zail olur idi. Daima mütəbəssim bir halda Cənab Haqqın zikrinə məşğul olur idi. Vüqarlı, kərəmli, cəlalətli bir zat olub qayət həyasından kimsənin üzünə baxmazlar idi. Mübahisədə israr etməz və yüksəkdən söyləməz idi.

İmam Həsən Əskəri əleyhissalamım tərcümeyi-halı

Əimmeyi-isna-əşərin* on birincisi, atasının vəsi və xəlifəsi olub cümə günü rəbiüssani ayının dördündə hicrətin iki yüz otuz ikisində Hədisədən Mədineyi-münəvərədə Vasiqbillahın hökumət zamanında təvəllüd etmişdir. İsmi-mübarəki: Həsən və Abdullah olub. Əlqabi-mübarəkəsi: Əskəri, Zəki, Xalis, Sirac. Künyəsi: Əbu Məhəmməddir. Altı il imamət etmişdir. Həzrət bir rəvayətə görə Nərcis banu namında bir kənizi, yaxud Süsən namında digər bir kənizi ixtiyar etmiş idi. Vəsi və xəlifəsi olan həzrət Sahibüləmr (ə) ismində bir övladi-zükuru* olmuşdur. Həzrət iyirmi sinnində ikən rəbiüləvvəl ayının səkkizində hicrətin iki yüz altmışıncı ilində Mötəmidəlallah Əhməd bin Cəfər Mütəvəkkilin əmrilə məsmum olaraq (*zəhərləndirilərək*) şəhadətə yetmişdir. Samirədə pədəri-büzürgvarlarının cümbündə (*yanında*) dəfn olunmuşdur.

Həzrət buğdayı rəngli, orta boylu, gözəl üzlü, siyah və müqəvvəs (*qövsvəri*) qaşlı, geniş alınlı, qırmızı yanaqlı və sağ yanağında bir xal olaraq, mütənasib vücutlu xəlvə buyurulmuşlardır. Nəhayət dərəcədə səxavətli, həyalı, iffətli, zöhdlü (*tərki-dünya*) olub daima səcdə əsəri mübarək alnında aşkar idi. Dost və düşmən indində (*yanında*) məhbubül-qəlb bir zat olub kimsə kəndilərindən inciməmişdir və hər kəsin sualına mütabiq (*müvafiq*) surətdə dərhal cavab əta edərlərdi.

Həzrət Mehdi Sahibüzzaman əleyhissalam

Əimmeyi-isna-əşərin* on ikincisi, həzrət imam Həsən Əskəri əleyhissalamın vəsi və xəlifəsi, sahibi-dəvəti-nəbəviyyə, xətimi-vilayəti-mühəmmədiyyə, pərkari-daireyi-nübüvvət (*peyğəmbərlik dairəsinin pərgarı*), məzhəri-əsrari-ülhiyyə (*ilahi sirrlərin zahir olduğu yer*), qövs (*غوٹ*)i-aləm (*aləmin sığınacağı*), xəlifeyi-ə'zəm, Əbulqasım Məhəmməd bin əl-Həsən Mehdi Sahibüzzaman sələvatüllahi əleyhi.

Cümə gecəsi (leylətül-bərat deyilir) şabanül-müəzzəmin on beşində, hicrətin iki yüz əlli beşinci ilində, qeysəri-Rumun qızı Nərcis banudan, digər bir rəvayətə görə İsa əleyhissalamın həvarisi Şəm'un nəslindən Bəşu'a bin Qeysərin qızı Süsən namdan Mö'təmid Abbasinin xilafəti-zamanında Sərrəmənraə bələdəsində təvəllüd etdikləri vaxtda səcdəyə düşmüş və kəlmeyi-şəhadətini qıraət edərək əcdadi-büzürgvarlarının isimlərini pədəri-büzürgvarlarına qədər birər-birər zikr etmiş və sureyi-Qəsəsin əvvəlindən bir qaç ayə tilavət buyurmuşlardır.

İsmi-mübarəki: Məhəmməd. Əlqabi-şərif: Mehdi, Müntəzir, Sahibüzzaman, Höccət, Qaim, Sahibüləmr, Xatəmüləimmə. Künyeyi-mübarəkəsi: Əbulqasımdır. Viladətlərindən sonra Mötəmid Abbasinin xilafət zamanında düşmənlərin xofundan Sərrəmənraədə beyti-mövrusələrində (*vərasət yolu ilə onlara çatmış evdə*) cəddü pədəri-büzürgvarlarının ibadət etdiyi sərdabədə xüsusi şiələrindən (*tərəfdarlarından*) başqa ümumi əhali nəzərindən qeybət etdiyi mütəvatir olmuşdur (*söylənmişdir*). Sünni və şiə o Həzrətin axır zamanda zühur edəcəyinə mötəqid olub (*inanıb*) haqqında bir çox rəvayati-mütəvatirə varid olmuş və zühuruna bir taqım əlamətlər olacağını və kəndilərinə xas vükəla və süfərə (*vəkillər ilə səfirlər*) bulunduğunu nəql etməkdədirlər. Həzrət Höccətüllahın iki dəfə qaib olması rəvayət olunmaqdadır. Birinci qeybəti-suğra (*kiçik*), digəri qeybəti-kübradır (*böyük*). Qeybəti-suğralarıyla qeybəti-kübraları arası 74 sənə* davam etmişdir. Qeybəti-suğralarında xof-i-əşrardan (*şərin qorxusundan*) və təqiyə etdiklərindən Həzrətə Nahiyeyi-müqəddəsə və Sahibdar namları təbir olunurdu. Əhalinin məsəli və həvaici (*məsələləri və ehtiyacları*) süfərayi-ərbəə (*dörd səfir*) vasitəsilə həzrət Höccətüllahın hüzuruna ərz olunur və cavab alırdılar. Süfərayi-ərbəə şunlardır: Osman bin Səidülümri olmuşdur ki, vəfat etdiklərində İmam əleyhissalamın fərmanı ilə oğlu Əbu Cəfər Məhəmməd bin Osmanı kəndi yerinə təyin etmişdir. Və müşar-ileyh* dəxi heyni-vəfatında Həzrətin əmrilə Əbulqasım Hüseyn bin Ruh Novbəxtini kəndi yerinə təyin etmiş və bu dəxi üç yüz iyirmi altı tarixi-hicridə vəfat etdikdə həzrət Vilayətrənahın əmrilə Əbulhəsən Əli bin

Məhəmməd əs-Səmirini təyin buyurmuşlardır. Şabanın on beşində üç yüz iyirmi doqquzuncu sənədə* müşar-ileyh* naminə Həzrətin: “Ey Əli bin Məhəmməd əs-Səmiri, altı günə qədər dünyadan rehlət edəcəyindən (*köçəcəyindən*) bir yenə kimsəni təyin etməyəcəksən, çünki qeybət-i-kübra dedikləri qeybət tam vaqə oldu və zühur ancaq çox uzun müddətdən sonra qəlblərin qəsavətlə (*rəhmsizliklə*) və yer üzünün zülmə dolmasından sonra cənab Haqqın iznilə olacaqdır. Bu qeybət zamanı kimsə məni görməyəcək və bu iddiada bulunan əşxas (*şəxslər*) dəxi müftəri və kəzzabdırlar (*iftiraçı və yalançıdırlar*)” məzmununda tövqisi (*fərmanı*) sadir olmuşdur.

Zühurunu göstərən ələimi-məhtumə (*vacib əlamətlər*) bunlardır: 1) yəmənli bir zatın xürucilə (*ortaya çıxmasıyla*) Həzrətin zamanı-xürucunun (*ortaya çıxması zamanının*) yaxınlaşmasını söyləyərək bey’ətə dəvət etməsi; 2) Əbu Süfyan övladından Osman bin Ənbəsə namı (*adlı*) rəcəbül-mürəcəb ayında xüruc edib səkkiz ay hökumət edərək Şam¹, Dəməşq², Hüms³, Fələstin¹, Ürdün², Qinnəsirin³

¹ Şam – hər nə qədər beynül-əvam (*avamlar arasında*) bu isim Dəməşq şəhərinə verilsə də, əsl Şam lisani-ərəbidə (*ərəb dilində*) qədimən Suriya deyilən xətteyi-vasiənin ismi olub. Mərkəzi olan şəhərin ismi isə Dəməşqdır.

² Dəməşq – Suriya vilayətinin və bütün Suriya qitəsinin mərkəzi bir şəhər olub, Asiya qitəsində biladi-Osmaniyyənin ən böyük və ən mühüm şəhəridir. Şərq və cənub cəhətindən bərrüş-Şam deyilən çölə qədər mümtədd olan (*uzanan*) Qutə ismilə məruf gözəl və münbit bir ovanın kənarında vaqə olub, şimalən Qasibun dağıyla və qərbən və qərb-cənubi cəhətdən dəxi cəbəlüş-Şeyxin digər ətkərilə mühatdır (*əhatə olunur*).

³ Hüms – Suriya qitəsinin ən məşhur şəhərlərindən olub, Suriya vilayətində Həma sancağına məlhəq bir qəzanın mərkəzidir.

vilayətlərini təsərrüf etdikdən sonra Mədinə ilə Məkkə arasında vəqə Beydə deyilən yerdə tamam əsgərlərilə ərzə (*yerə*) batmaları; 3) nəfsi-zəkiyyə (*pək nəfs*) sahibi olan sadati-hüsniyyədən Məhəmməd bin Həsən zati-kiramın (*hörmətli zatın*) rükn ilə məqam arasında on beş gecə Həzrətin zühurundan əvvəl qətl olunması; 4) asiman (*səma*) tərəfindən Cəbrayıl həzrət Mehdiyi ismi ləqəbilə Günəşin tülü'undan (*çıxmasından*) əvvəl nida etməsi (*çağırması*) və bu nidanı dəxi cənab Haqqın iznilə kəndi lisanlarında (*dillərində*) eşitmələri. Sonradan bu günün axırlarında Şeytan ərz (*yer*) tərəfindən əhalini Osman bin Ənbəsə tərəfə

Dəməşqin 150 kilometr şimalında və iskələsi olan Tərablisi-Şamın 90 kilometr şərq-şimalısında olaraq Asi nəhrinin sahiliyəminində, yəni şərqində və 20 saniyə, 43 dəqiqə, 34 dərəcə ərzişimal ilə 13 saniyə, 22 dəqiqə, 34 dərəcə tuli-şərqidə vəqədir.

¹ Fələstin – qədimən Qəzzə ilə Yafə arasında və Finikə, yəni ərzi-Kən'anın cənubunda və ərzi-Müqəddəsin qərbində sahil boyunca uzanan kiçik bir xəttəyə məxsus olan bu isim bə'dəhy Şam qitəsinin bütün qismi-cənubisində təmim olunaraq, Finəkənin nisfi-cənubusunu və bütün ərzi-Müqəddəsi və bəhri-Lut hövzəsini əhatə etmişdi. Kütubi-islamiiyədə (*müsəlman kitablarında*) Fələstin ismi bu ikinci surətlə qullanmışdır.

² Ürdün – Fələstində məşhur bir nəhr olub əl-yövm (*bu gün*) nəhrü-Şəriə ismilə dəxi mərufdur. Bu nəhr Siriya, yəni bəhrü-Şam ilə Fələstin arasında cəbəlüş-Şeyxin ətəklərində nəb'anla (*şiriltıyla*) pək alçaq və dolaşılıqlı bir vadinin içində cənuba doğru axaraq Hillə və Təbəriyyə göllərinin içindən keçdikdə və 200 kilometrlik cərəyandan sonra bəhri-Luta mənşəb olur.

³ Qinnəsrin – Şamda 25 kilometr cənub-qərbisində və nəhri sahili-qərbisi qürbündə bulunmuş bir əski qəsəbə olub 17-ci salihicridə (*hicrətin 17-ci ilində*) Əbu Übeydə bin əl-Cərrah mərifətilə fəth olunmuş və dördüncü qərn-i-hicri əvasitində (*hicrətin dördüncü əsrin ortalarında*) Seyfüddövlə bin Həmdan zamanında xarab olub, bir daha e'mar olunamamışdır.

dəvət nidası edəcəyi; 5) ramazanül-mübarəkin on beşində küsufi-Şəms (*Günəşin tutulması*) olub və axırlarında xüsufi-Qəmər (*Ayın tutulması*) vaqə olacağı; 6) tək illərdə o Həzrət zahir olaraq müstəcarda minbərə çıxacaqlarından sonra cənab Haqq tərəfindən nami-mübarəklərlə cümə günü ramazanül-mübarəkin iyirmi üçündə çağırılacağı və şənbə günü məhərrəmül-haramın onunda rükn ilə məqam arasında Hətimdə* Cəbrayıl (ə) üç yüz on üç nəfər ilə ona bey'ət edəcək və sağ tərəfində duraraq əhalinin cənab Mehdini yüksəkdən dəvət eyləyəcəyi. Ətraf ərzdə (*verdə*) Həzrətin bütün şiələri o vaxtda hüzeni-mübarəklərinə şərəfyab olaraq bey'ət edəcəkləri. Bu gündə dəxi Həzrət on min əsgər ilə Mədinəyə tərəf əzimət buyuraraq (*yollanaraq*) bütün yer üzünü zülm və məfsəddən (*fəsaddan*) pak edəcəklərdir.

Xəlqən və xülüqən tamamı tamamına həzrət Risalətpənaha bənzər bir zati-müqəddəsdir.

Əşxasi-mövşuqədən (*mötəbər şəxslərdən*) hüzeni-Vilayətpənəhini dərk edənlərin əsamiləri (*isimləri*): həzrət Risalətpənəhin övladından məhsub olan (*hesab olunan*) və İraqda bulunan Məhəmməd bin İsmayıl bin Musa bin Cəfərdir; 2) Əbu Nəsr Zərifülxadim; 3) Əhməd bin İshaq; 4) İbrahim bin İdris; 5) Qənbər Kəbirin oğlu və Əbulhəsən Rizanın köləsi Qənbər; 6) Əbu Harun. 1) Ənas* tayfasından imam Məhəmməd Təqi əleyhissalamın qızı və həzrət imam Həsən Əskərinin əmməsi (*bibisi*) Həkimə; 2) İbrahim bin Əbd Nişaburinin xadiməsi.

Vükəla və süfəradan (*vəkillərdən və səfirlərdən*) o Həzrəti görüb hüzuruna yetişənlər: 1) Məhəmməd bin Hümmam; 2) İshaq bin Yaqub; 3) Əbulqasım bin Calis; 4)

Əbu Abdullah Kindi; 5) Harun Fərah; 6) Əbu Abdullah bin Ruh; 7) Məsrur Təbbax; 8) İshaq Katib Novbəxti; 9) Səreyi-Məxtumə Sahibi; 10) Həsən bin Harun Deynuri; 11) İbn Barşaleyi-İsfahani; 12) Həsən bin Nəzr Qumi; 13) Həsən bin Yaqub kəndi oğlu ilə; 14) Qasım bin Musa kəndi oğlu ilə; 15) Əli bin Məhəmməd Kəlili; 16) Məhəmməd bin Məhəmməd Kəlili; 17) Mərdas Qəzvini; 18) Məcruh Farsi; 19) İbn əl-Xal Şəhrizori; 20) Əbu Sabit Mərvi; 21) Fəzl bin Yəzid Yəməni; 22) İbn Ə'cəm; 23) Şəmətati; 24) Sahibülmövlud bin Misri; 25) Əbu Zücac Məkki; 26) Hacı; 27) Bilali; 28) Əttar; 29) Abdullah Asim əl-Kufi; 30) Məhəmməd bin İbrahim bin Məhziyad İxvani; 31) Məhəmməd İshaq Qumi; 32) Məhəmməd bin Saleh Həmədani; 33) Əbu Cədər Razi; 34) Məhəmməd bin Abdullah Razi; 35) Qasım ibn Əla Azərbaycani; 36) Məhəmməd bin Şazan Nişaburi; 37) Əbu Abdullah Cüneydi; 38) Zeydan Səmiri; 39) İshaq Qumi; 40) Əbu Məhəmməd bin Harun; 41) Sahibülhissat; 42) Əbu Cəfər Rəqq; 43) Sahibi-Əlfdinar; 44) Rəf'ülbeyza.

Cümadiyülulanın qürrəsi (*biri*) 1335 – mütabiqi-10 fevral 1917 (*Rusiya ərazisində 1918-ci ildə yulian təqvimindən qriqorian təqviminə keçiddən sonra – 23 fevral 1917*)

Sözlük

Baqir – (burada) açan, dərk edən
Bə'dəhü – ondan sonra
Bəhri-Əhmər – qırmızı dəniz
Cədd – baba
Cəddə – nənə
Əimmeyi-isna-əşərə – on iki imam
Əlqab – ləqəblər
Ənas – qadın cinsindən olan
Ənzə – alnın hər iki tərəfinin tükü tökülmüş olan
Ərş, kürsi və sidrətülmüntəha – (burada) müvafiq olaraq göyün yeddinci, səkkizinci və doqquzuncu qatları
Hətim – Kə'bənin önündə qövsvari şəkildə mühəccərlə ayrılmış yer
Künyat – künyələr
Qəryə – kənd
Mədfən – dəfn edilən yer
Müşar-ileyh – adı çəkilən
Övdət – qayıtma, qayıdış
Pədən – ata
Rehlət – köçmə, (burada) ölüm
Risalət – elçilik
Sənə – il
Sinn – yaş (il)
Süls – üçdə bir
Təğsil – qüsl vermə, qüsl etmə
Təkfın – kəfənə bağlama
Zindəganlıq – yaşayış, yaşama, ömür
Zükur – kişi cinsindən olan
Zürriyyə – nəvə-nəticə, törəmə